శ్రీ వేంకటరామకృష్ణగ్రంథమాల.

ద్వితీయగుచ్ఛకము.

ఇందు

శ్రీపీఠికాపుర సంస్థాన విద్వత్కవులగు

రామకృష్ణులచే

రచియింపఁబడిన

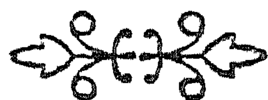
కోకిలకాకము, కవితావిమర్శనఖండనము,
ముండనమండనము, (భారతము) శతప్రాసము, శతఘ్ని.
(శృంగభంగము, సత్యసందేశమును)
గలవు.

మొదటికూర్పు 600.

కాకినాడ.

శ్రీ సుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడినది.

1912.

అణాలు 12.

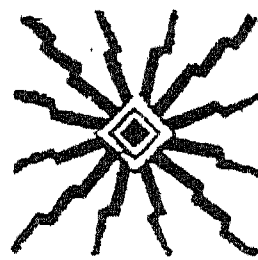
శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పంక్తి.	ఒప్పు.
		—కోకిలకాకము.—
1	15	వర్ణనీయం
3	2	వేగుదేఱఁగా
	10	మేఁతకై
	20	పుష్పిఁడాస.
4	7	చాలఁగాల
5	17	గించుఁదనంబున
		—కవితావిమర్శన ఖండనము—
		—ముండనమండనము.—
2	8	బయలుదేఱిన
	11	బొందుపఱిచి
3	18	నక్కఱ
7	3	పేర్పఱిచి
	12	వ్యసే
	14	గౌరవార్హులని
	21	గౌరవపాత్రి
8	1	కుఁబూజ్యత
10	10	గౌరవాస్పదు
12	5	ఁబెట్టుక
3	2	నట్టుకల్పించిన
	18	యథార్థ
	8	శ్రీశబ్ద
	12	నీఱును
	3	బురోహితుఁడు
	4	నైష్ఠికు

పుట.	పంక్తి.	ఒప్పు.
16	22	లక్షణహేత్వోః క్రియా యాః అని
19	3	జిత్తగింప
	4	అని
	12	మాలార్చితం
	15	ద్దక్షు
20	7	శబ్దమే
25	5	దాత్పర్య
	11	గ్రంథము
26	13	మాదిరి
	17	ర్థంబు
	19	యర్థము
		—శతపాత్రినము.—
1	2	ప్రియముఁ జెందెదముఁగాక ముదంబు ;
3	13	వితథంబుగ
4	13	సత్కరుణానుర
	19	నతజ్ఞులు
		—తెలివిడి.—
	6	కవులర్థా
		—శతఘ్ని.—
3	5	గురులెవరు ?
4	17	బొల్చితివి
9	21	లోనలేని
10	7	సంధిచెడి

పుట.	పంక్తి.	ఒప్పు.
10	11	నంతవట్టు
11	3	సైఁపన్
	10	లెక్కింపఁ
13	13	ఉకర్ఙ్
	18	దానితోఁ
15	9	తండ్రి
18	5	యంచునకు
26	10	మరుత్తిచ్చె
29	14	లగువారు
	17	నర్థాను
30	5	రేఫార్థ
	16	నర్థాను
		—శృంగభంగము.—
2	10	సైఁచి
	18	స్పతింబోని
	22	చల్లఁగ
5	15	జూతమ
6	7	రామశాస్త్రి
	10	న్నేమని

పుట.	పంక్తి.	ఒప్పు.
6	23	వారలును
7	2	మెచ్చఁగన్
	5	తేటిచూడ
	6	లోఁగితి;
	18	శిష్యులును
8	9	వ్రాసివా
	19	వచ్చితిఁ
	20	రామశాస్త్రి
	21	తిర్చితిఁ
	23	లఁట
9	18	వెట్టఁగ
		—సత్యసందేశము.—
2	9	యన్నఁ
	19	గాణంగు
4	1	కాఁకర
6	5	సంధి
	7	సామరస్య
	8	నేఁటికిన్
	10	గారారు

కోకిల కాకము.

శా. ప్రాతఃకాలము వాయసంబుపఠినా పత్యోక్త శాస్త్రంబులోఁ
దాతజ్ఞస్థానులు సెప్పఁడెవ్వియను చందంబొప్పఁగాకాయనర్
జాతుర్యంబలరార నుత్తరము వి స్పష్టంబుగాఁ గోకిల
వ్రాతంబిచ్చెఁ దుహీంతు హీంయని గృహారామప్రదేశంబునన్. 1

శ్రీనాథుఁడు.

గీ. బలునకుమఱంది ; కృష్ణునిబావ ; జెట్టి
యు నగు భీమునకోడి సుయోధనుండు
ధైర్యమును గోలుపోయి యెద్దానడాఁగి
నాఁడో యదియొండు ద్వైపాయనహ్రదంబు. 2

గీ. ఆముదువుచెంత నీరసంబైన చింత
కొమ్మపైఁ గూర్మిమీఁగులాయమ్మొకండు
గట్టుకొనియుండుఁ బలుగాకి కాకియొకటి
లాతికవులొకకొన్ని గొల్వఁగవసించు. 3

క. కాకవులునాఁడు నాఁడును
నీకంఠస్వరమువ నీయుంబని త
న్నేకొనియాడఁగ నది నిజ
మే కదె యని తలఁచి వాయసేశ్వరుఁడెగయున్. 4

గీ. క్రమముగా గర్వమధికముగాఁగ గాయ
కోత్తముఁడ నేనటంచు నూరూరఁ దిరుగు

కాకి పలుగాకి మూఁకలఁ గలసిమెలసి
కడకు గాయకబిరుదము గట్టుకొనియె. 5

సీ. ఒకసారిపాగ రెక్కఁ శుకశారికాదులఁ
గయ్యంబునకుఁబిల్చుఁ గాలుద్రవ్వి
యొకమాఱుకాకవిప్రకరంబు తనతీరు
వినుతింపమత్తిల్లు విఱ్ఱవీఁగి
యొకవేళ వెడఁగుబాలకులు గాలికి ముప్పఁ
గట్టమిన్నులుముట్టు గంతువైచి
యొకనాఁడు తనపాటలకు మెచ్చు పక్షులఁ
జేరి "కా" యని కూయు నోరుదెఱచి

గీ. వేఱొకప్పుడు తనరూపవిభవమెల్ల
వారుఁగనుఁగొని యచ్చెరుపాటునొందఁ
దలఁచి పటపట ఱెక్కలు దులుపుకొనుచు
నెక్కయెండినచెట్టుపై నెక్కినిక్క. 6

క. ఏకడకు నేగినప్పుడో
రాకొమరుల సౌధశేఖరంబులవ్రాలుం
గాకవికటంబుగా మన
కాకేశ్వరుఁడంతమాత్ర గరుడుండగునే? 7

చ. కొలఁది యెఱుంగలేని యెల కోయిల యొక్కఁడు వాయసేశ్వరు
స్వలఁతియకాఁదలంచి తనవారలఁజీరికెఁగొక ముద్దుగాఁ
బలుకునదయ్యు గానమునఁ బాండితి నెక్కుడు సంగ్రహింపఁగాఁ
దలఁపునఁజేసి వాయసపదంబునకేగె ముదంబుపెంపునన్.

ఉ. జ్ఞానములేని వాయసుఁడు గాయకుఁ డంచుఁ దలంచి వానితో
గానమునభ్యసింపఁగఁ బికంబనభిజ్ఞత నేగుదేరఁగాఁ
దానునుగాయకుండనని తత్త్వముమార్పడఁజేసి దానికిం
గానముసెప్ప సిద్ధపడెఁ గాకము లోకమువారు నవ్వఁగన్. 9

క. లోకోత్తరమగు గానము
కోకిలడింభకము చదువుకొనవచ్చుట నెం
తో కులుకుచు మన్నించెను
గాకిగుణం బెవ్వడేని కాదనఁగలఁడే. 10

గీ. దినదినము మేఁతకై దేశదేశములకుఁ
జనుచుఁ గలవారి ముంగిళ్ళఁ గునికిపాట్లు
పడుచునుండిన విడువక భక్తితోడఁ
గొలుచుఁ గోయిలవిద్దెపైఁ గలుగువెర్రి. 11

ఉ. గొప్పకు నెందుఁబోయినను గోయిలఁ దోకొనిపోవుగాని దా
నెప్పుడుఁ బొట్టకూటికొఱకే తిరుగాడుచునుంటనేమియున్
జెప్పదుకాకి కోయిలకుఁ, జెల్లి యొకప్పుడు సెప్పఁజూచినన్
జప్పనికూతదక్క సరసంబగు పల్కొకఁడైన రాదుగా. 12

గీ. ఎన్నటికినైనఁ జెవులకు నింపు నింపు
నొక్కపలుకేని తెలుపదొకో యటంచుఁ
గోకిలము పుట్టెడాసతోఁ గొలిచెఁ గాని
యెప్పటికి దానికోర్కి యీడేఱదయ్యె. 13

క. ఎఱుగదు పికపోతము దన
గురువునకుం గలుగు విద్య కొలఁదిఁ బసితనం

బరిగిన పిఱుందనే య
త్తెఱఁగంతయు దానికొయ్యఁ దెలియఁగనయ్యెన్. 14

గీ. కాకి వైఖరి మనమెఱుంగనిదికాదు
కాకిగానము క్రొత్తదిగాదు మనకు
గండుగోయిలపిల్ల యక్కాలమందుఁ
బసితనంబౌటఁ దెలియక భంగపడియె. 15

గీ. చాలకాలంబువిసిగి వేసారి తుదకుఁ
గాకవికి గాణతనమెట్లు గలుగుననుచుఁ
దెల్లమగుటయు మివులఁ జింతిల్లి పికము
కాకమునువీడి తనవారిఁ గలసిచెలఁగు. 16

గీ. అంతఁ గోయిలపిల్ల వసంతకాల
మవతరింప రసాలమునధివసించి
సరసులెల్లరుమెచ్చ స్వజాతి సులభ
మయిన గానంబు కర్ణపేయంబుసేయ. 17

ఉ. కోయిలపిల్లమేలు తనకున్ లభియింపక యుంటఁజేసి య
త్యాయతమానసూయహృదయంబుఁ గలంపన హర్నిశంబు న
వ్వాయసమూర్తి భూమిఁగలవారికిఁ గోయిలపాటఁ జేఁదుగాఁ
జేయుతలంపునం జెవులు చిల్లులువోవఁగఁ గూయునిగ్గతిన్. 18

గీ. విబుధవరులార! కోయిలపిల్లపాట
కర్ణపరుషంబు; మున్నునాకడనె విద్య
నేర్చె; దీనికొకింతయేనేరుపు; కల
కంఠములు గారవార్హముల్ “కావుకావు”. 19

గీ. చాలఁగాలమునుండి ముచ్చటగఁబాడు
కాకములసొమ్ము గానము ; గాని మొన్న
మొన్న నాయొద్దనేరుచుకొన్న పికము
కలరవమ్ములు మధురముల్ "కావుకావు". 20

గీ. కాకిమోర్వఁగలేక యిక్కరణినెపుడు
"కావుకా"వని కూయునకానిధరణి
నెఱుఁగరొకొ కలకంఠమునెల్లవారు
వినరొకో దానిగానము వీనులార. 21

క. కాకము దనకొకగురువని
యేకోయిలసెప్పునైన నేమియసూయం
జేకొని పికముంగాకం
బేకరణినొ నిందలాడనేతలపోయున్. 22

గీ. కాకియొకనాఁడు కోయిలకడకువచ్చి
యరార ! పికపోత ! నీగర్వమధికమయ్యె
తొల్లి గానంబునెల్ల నాతోడఁ జదివి
కృతమెఱుంగవు నీకింతకేరడంబె ?. 23

క. అంచుంగించుదనంబునఁ
జంచువుఁగదలించి వాయసముదన్నున్ యా
చించిన నొజ్జతికముఁ బ్రచు
రించెదనని కోకిలమ్ము రేపున్ మాపున్. 24

ఉ. తేఁకువగల్గువాఁడు పరదేశములం జరియించువాఁడతి
శ్లోకుఁడు వేపపండ్లుదని చొక్కెడుకాకవి సార్వభౌముఁడే

నాకుగురుండు నమ్ముఁడనిరన్ మనకోకిల పాకమేలొకో
లోకమువారు నమ్మరదిలోపము కాదుగ వారిబుద్ధికిన్. 25

ఉ. కాకము గాయకుండఁట పికంబునకుంగురువంట తన్ను సు
శ్లోకులలోనవాకొననిలోపము కోయిలపిల్లదంట తా
నేకడుధర్మవర్తియఁట యిద్ధగుణుండఁట వింటిరయ్య! యీ
సాకులటంచుఁ జెప్పుకొనసాగిరిలోకులు వింతవింతగన్. 26

క. కోయిలకుంగురుఁడను నే
నేయని యెప్పుడునుజాటు నెల్లెడలంగా
నీయేరును బాటింపమిఁ
బాయని రోసమునఁగలఁతపడు వాయసుఁడున్. 27

క. ఈయున్నతజేనిగండుం
గోయిలకాకమునునుంగుఁ గొంగంగనియొం
దోయొత్తిలినగెనఁటనది
యే యొకరంధ్రముగవిగ్రహింపఁగఁదొడఁగెన్. 28

ఉ. కోకిలమట్లుకయ్యమునకున్మదిగోల్పదు ముద్దులొల్కఁగా
వాకొని యెల్లలోకులను వశ్యులఁజేసినదయ్య; నెప్పుడో
కాకమునొద్దనొక్కపరి గానమునేర్వఁగఁబోయియుండుటన్
గాకికిఁ గోకిలమ్మునకుఁ గయ్యము తియ్యము గాకయుండుటన్. 29

క. అదికారణమ్ముగాఁ ద
న్నెదురఁగలేదనితలంచెనేమోఁ కాకం
బొదిగి పికకూజితమ్ముల
వెదకి వెదకి చూపసాగె వెట్టిదొసంగుల్. 30

చ. ఎఱుఁగదుగాక కాకమొకయించుకయేనియు నాత్మశక్తి; వా
దెఱవ నపస్వరంబులుగ దేతనకుం బొడసూపు! గాయకో
త్తరకలకంఠనాదమునఁ దానును దప్పులువట్టఁజూచినన్
గరుసగునేవికస్వర పికస్వర మెవ్వరికేని యంతలోన్. 31

క. కాకమొకవక్త్రకోయిల
మూకంబని మదిఁదలంచు మొఱకులఁదెలుపన్
లోకోత్తరమగుఫణితిని
కోకోయనికూయసాగెఁ గోకిలమంతన్. 32

ఉ. చేసెడుచేఁతయుత్తములచిత్తము నుత్తలపెట్టుచుండుటం
గూసెడుకూఁత కర్ణములకుం బరుసంబుగఁ దాఁకుచుండుటన్
వాసియువన్నెయుంగలుగువారలు "హూ"షనిపాఱఁదోలినన్
నాసరివారు లేరనిమె నమ్మునువాయసుఁడేమిసెప్పుదున్ ?. 33

క. కొంగొంగురనుచుఁ గూసెడి
కొంగను ముంగిళ్లులమెలఁగు కొంచెపుఁగాకిన్
బంగారు పంజరమ్మున
సింగారింపఁగ నెవండుచిత్తముఁ గొలుపున్. 34

కో కి ల కా క ము.

తెలిసినతాను గానమును దెల్పినదేయగుచోఁ
గొలువకయున్న దోసమది కోయిలపిల్లదెకా
తలఁపఁగరానికూతలను దత్వమెఱుంగక కో
కిలమునుదూఱివాయసము కీర్తిఁజెందునొకో ? 35

శ్రీపీఠికాపుర సంస్థానవిద్వాంసులు,
వేంకటరామకృష్ణకవులు.

టీక.

(2) బలునకు=బలరామునకు.

(3) కులాయమ్ము=గూఁడు, కవులు=జలపక్షులు.

(4) కాకవులు (కాక+వి) కాకిపిట్టలు.

(8) కొలఁది=పరిమితి, ఎలకోయిల=చిన్నకోయిల,
వలఁతి=నేర్పరి.

(14) పికపోతము=కోయిలపిల్ల, ఒయ్యన=తిన్నగా.

(18) వాయసమూర్తి=కాకవ్యక్తి.

(19) కలకంఠములు=కోయిలలు.

(23) హేరడము=ఉపేక్ష.

(25) కోకిలపాకము=కోయిలపిల్ల.

కవితావిమర్శనఖండనము.

చ. "గరళముమ్రింగి శంకరుఁడు కంఠమునందిడనీలకంఠుఁ డ
త్యురువిషభోజియౌ నెమిలియున్ విదితంబిల నీలకంఠ; మం
చిరవులముంగిటంగనవు టిక్కులఁబాఱెడు పుర్వుగ్రొవ్వు సం
హారణమొనర్చు పిచ్చుక! యహా! యగుదీవును నీలకంఠమే.

ఉ. పండితులెల్లరెల్లపుడు భావమునన్ రసికోత్తమాదరా
ఖండముదాఘ్యలౌదు; రొకకాలమునం బ్రతికూలమొంద; రు
ద్దండతృషన్ వసంతమునఁ దద్దసుఖంత్రుపికమ్ము గూయ; నె
న్నండును గాకియాజువ వినన్వలపొందరయేవివేకులున్.

మాయాచార్యులుగారు భాషాభిమానుల వ్యుత్పత్తికొఱకు కవితావిమర్శనము సేయుచున్నారు. కాని మొట్టమొదట వీరు విమర్శన మన నేమో? యెప్పుడు చేయవలయునో? యెట్లు చేయవలయునో? విమర్శనములవలన భాషకుఁగాని సంఘమునకుఁ గాని కలిగెడు లాభమెట్టిదో తెలిసికొనవలసియున్నది. కాన విమర్శనపద్ధతి నెకింత ముందుగాఁ దెలిపి పిదప వారికిఁ గలిగిన సందేహములను దీర్చి యిఁక మీఁద సూత్రప్రాయముగ వారుచేసెడు విమర్శనములచ్ఛేద్యములుగఁ జేసెదము.

విమర్శనమన గుణాగుణములను వెల్లడిసేయుట. గ్రంథకర్తగాని మఱియొకరుగాని గ్రంథమును సమగ్రముగా నచ్చొత్తించి యందలి లేఖక ముద్రాపకప్రమాదములను దెలిపెడు శుద్ధపత్రికతోడను దమ యభిప్రాయములను దెలిపెడు పీఠికతోడను, ప్రచురించినవెనుక విమర్శనమున కారంభించుట యుత్తమము. లేక పత్రికలయందుఁ బ్రకటిం

పఁబడు గ్రంథములను వెనువెంటనే విమర్శింపఁ గుతూహలమున్నచోఁ బైనఁ జెప్పిన ప్రమాదములను సాధ్యమైనంతవఱకుఁ దెలిసికొని వానిని విడిచిపెట్టుట యుక్తము. లేనిచో ముద్రాపకులకుఁ బ్రూఫ్‌రీడ రగుటయేగాని యావిమర్శకునకు విమర్శకపదవిలభింపదు. విమర్శనము సేయునపుడు గ్రంథకర్తలయెడల నసూయలేక తాను గ్రంథకర్తృపక్షమువాఁడై మృదుమధురములైనవాక్యములతోఁ గవిప్రమాదములను దెలియఁజేయుచు గుణములను మాటుపఱుపక వర్ణించుచుఁ దన చాతుర్యమును జూపవలయును. ఇట్టి విమర్శనములు బయలుదేరినయెడల వాని నాదరముతో నెల్లరును జదివి గుణదోషముల తెలంగెలింగి తామువ్రాసెడి గ్రంథములలో నట్టి దోషములకుఁ దావీయకగుణములను బొందుపఱచి భాషకునుసంఘమునకును వన్నెదెత్తురనుటకు సందేహములేదు. క్రోధముచే విమర్శనములను పేరు పెట్టి గ్రంథకర్తలను బూతులు తిట్టుచు వ్రాసినవ్రాతలు విమర్శములగునా ? అవి యెవ్వరైన నాదరింతురా ? వానివలన భాషకేమయిన నుపయోగము కలదా? గ్రంథకర్తల కంతమాత్రి లోపమువచ్చునా ? ఏమియులేదు. మీదుమిక్కిలి విమర్శకుని బుద్ధిమాంద్యము ; క్రోధావేశము ; అసహిష్ణుత ; అశక్తిదుర్జనత్వము ; మాత్రము లోకమునకు వెల్లడియగును. మాయాచార్యులుగారు కవితావిమర్శనమున నీవిషయముల నెంతమాత్రమును గమనింపలేదు. ఆచార్యులుగారూ ! మేమిట్లంటిమని మీకుఁ గోపము రాఁజనదు. మీరు సేయు ఘనకార్యమును బలువురాదరించుటకై యిట్లంటిమి కాని మఱియొండుకాదు.

శాస్త్రిగారూ ! కాదు ; పొరపాటు. పోనిండు పొరపాటన నేల ? శాస్త్రజ్ఞానము కలవారు శాస్త్రిశబ్దమున కర్హులే మతమునుబట్టి మీకాచార్యశబ్దమే యుండవలయునందురా ? చూడుఁడు. శ్రవణానందములోఁ

గథానాయకుఁడైన మధుసూదనాచార్యుఁడు పరమేశ్వర్యుపాసకుఁడైన ట్లు వర్ణింపఁబడియున్నాఁడు. ఈసందర్భమునఁ బరమేశ్వరీ శబ్దమునకుఁ గాళియనిగాని పరదేవతయనిగాని యర్థము చెప్పనొప్పు. కాళియని చెప్పినచో వైష్ణవుఁడు శైవుఁడగుటయుఁ బరదేవతయని చెప్పినచో నద్వైతుఁడగుటయుఁ దటస్థించును. దీనినెట్లో విఱిచిలక్ష్మియని యర్థము సెప్పి యాచార్యత్వసాధకమనినచో నది యెట్లుండునో మేము చెప్ప నక్కఱలేదు. కావున మతాంతరోపాస్యదైవతమును మధుసూదనాచార్యుఁడారాధించినట్లు మీరు శాస్త్రిపదమును స్వీకరింపవచ్చును. కాన మిమ్మిఁక శాస్త్రిగారనియే సంబోధించెదము. శాస్త్రిగారూ! మీవిమర్శనముఁ జూడఁగా మీకుఁ దిరుపతి వేంకటకవులయందుఁ బ్రామాణికత్వబుద్ధియున్నట్లు తోఁచుచున్నది. అదిమాకును సమ్మతమే. కావునఁ బలుచోట్లమీకావృద్ధకవుల గ్రంథములనుండియే ప్రత్యుదాహరణములఁ జూపెదము.

మఱియు మీవిమర్శమునందుఁగల నిందావాక్యముల మేముత్తరింపము. ముద్రాప్రమాదములను శుద్ధపత్రికయే పరిష్కరింపఁగలదు.

—: మదాలస-నాందీపద్యము :—

(1) కావ్యార్థ సూచనము స్ఫుటముగా నుండనక్కరలేదు. "మనాక్కావ్యార్థసూచనమ్" అని యాలంకారికసిద్ధాంతము. మీయభిప్రాయము "వృద్ధకవులభారతనాటకములలోని కొన్ని నాందీపద్యములరీతి నుండవలయు" ననికాఁబోలు! అట్లుండినఁ గావ్యార్థవాచనమగుఁగాని సూచనముగాదు. అశక్తిసూచనమైనంగావచ్చును. ప్రస్తుతకాలానుసారముగ నాందీప్రస్తావనలలో రాజాశీర్వచనాదికము సేయనువచ్చును. భావికుశీలవులు తత్కాలానుసారముగ మార్చుకొనను వచ్చును.

ప్రాచీనకవులుసైతమిట్లే వ్రాసియున్నారని మెఱింగి పూర్వగ్రంథము లలోఁ గలవానిని గాలానుసారముగ మార్చుకొనుట కంగీకరించిన మీరు దీనిని మాత్రము కాలానుసారముగమార్చుకొనుట కేల యంగీకరింపరాదు? పూర్వగ్రంథములలోఁగల రాజనామాదికముల కర్థాంతరములఁ గల్పింతురో? ఇట్టి వృథాగర్జితముల నెవరునమ్మెదురు?

ఇందు "ఏలు" అను విశేషణము ప్రధానముతో నన్వయించుచున్నది. ప్రధానమగునేకదేశముతో నన్వయించునపుడేకదేశాన్వయములేదని యెఱుంగునది. విశేష్యమునకు విశేషణాంతరవ్యవధానము దూరన్వయముగాదు.

దూరాన్వయమిట్టిది :— శ్రీకింకవీంద్రఘటాపంచాననవిద్వత్కవిబాలకళానిధిబాలసరస్వతీశతావధానితిరుపతివేంకటేశ్వరులచే, ఇందు శ్రీశబ్దము గంధద్విపశబ్దమునందలి గంధశబ్దమువలె శ్రీవిశిష్టవాచకమగుట నియతము. ఇది తిరుపతివేంకటకవులకు విశేషణమగునని వారాసించిరి. కాని "ఆవనాంతాదోదకాంతాత్" అను భాష్యోక్తన్యాయమున సన్నిధాన బలిష్ఠులగు కింకవీంద్రులే యాశ్రీనపహరించిరి. కావున నిది యసంభవదూరాన్వయము. శ్రీసీతారామ కరుణాకటాక్ష...శ్రీరామచంద్ర చరణారవింద...శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ...ఇత్యాదుల యందభియుక్తుల శ్రీపదప్రయోగమునుజూచి యట్లె గ్రంథాంతగద్యముల శ్రీశబ్దము ప్రయోగింపవలయునను సంభ్రమముతో వీరిట్లసందర్భముగా వ్రాసియుందురు.

—: నాంద్యంతమున సంతోషముతో :—

2. నాంద్యంతమున సంతోషమున కేమికారణము గలదు? అని కదా మీకుఁ గలిగిన సందేహము "నాంద్యంతమున సంరంభముతో"...అని వృద్ధకవుల బాలరామాయణము. ఈసంరంభమునకు

—:0:—

మాత్రమేమి కారణము గలదు? "కశ్చిత్కాంతా" యనునంతనే కలహించువానివలెఁ దత్తరపడకున్న నీరెండిటికిని జక్కని కారణములు గానవచ్చును. కాని వక్ష్యమాణపద్యమునఁ జిత్రింపఁబడిన శాంకరిహా స్యాలంబనయగుటఁగాక ముదంబిడు కారణము లేదు.

"శ్రీయునువాణియుఁ జలయురీతిని జామరముల్ గ్రహించికై। సేయసమస్తనిర్జరవిచిత్రకిరీటమణీఘృణీనవ। శ్రీయుతపాదపీఠమగు సింగ
ముతత్తడిమీఁదనొప్పు భ। ద్రాయితమూర్తి శాంకరిముదంబిడు"

(శ్రీవణానందము)

ఇందు శాంకరి సింహవాహనారూఢయగునప్పుడు లక్ష్మీసరస్వతులు వింజామరలు వీఁచుటయు; దేవతాకిరీటమణి శ్రీయుతమగుపాదపీఠముండుటయు; వర్ణింపఁబడినవి. సింహము నధిష్ఠించుట హయము నధిష్ఠించినట్లే. వారుసందర్శించిన నానారాజులలో నెవ్వరైన హయాధిరూఢులైనప్పుడు సైతము సింహాసనము నధిష్ఠించి నప్పుడు పాదముల క్రింద నిడుకొను పీఠమును గాళ్ళకుఁ గట్టుకొంటయు; వింజామరలు వేయించుకొంటయుఁ జూచియుండిరి కాఁబోలు! సింహాసనము నధిష్ఠించినపుడు పాదపీఠముండును గాని హయాధిరూఢులకుఁ బాదపీఠముండదు. రికాబులుండును. ఈరికాబులును పాదపీఠములేయని చెప్పుకొన్న నిట్టి పాదపీఠములు సమస్త...శ్రీయుతములని వర్ణింపఁజనదు. ఏన్గుమీఁదఁగట్టి నట్లు సింహముమీఁదను గుఱ్ఱముమీఁదను జౌడోలుకట్టుట యుత్సవాదులఁ బ్రదర్శింపఁబడు లక్కబొమ్మలయందుఁ దక్క మఱియెందును లేదు. కాన నిటసింగఁ పుగద్దియయని సవరించుకొనినచోఁ గొంతబాగు

గ నుండును. మఱియు నిందలి "వలయురీతి" యనునది యతికివలయు రీతి. లేక యది "అక్కఱలేని రీతినివీఁచుటలే" దని యమూల్యము గు నర్థము నిచ్చుటకా?

—: నటప్రవేశము. :—

(౩) నటుఁడు సూచింపఁబడక ప్రవేశింపలేదు. సూత్రధారుఁడు "పీఠికాపురసంస్థానవిద్వాంసులే" అని సామాన్యముగ వాకొనుట విశేషమును దెలుప నటప్రవేశమును సూచించుచున్నది. ముందు నటీ ప్రవేశముగూడ సూచితమే. వృద్ధకవులనాటకములలోని వాచనముల కలవాటుపడిన మీకు సూచనములు స్ఫురింపవు కాఁబోలు! వారాంధ్రీకరించిన బాలరామాయణనాటకములో "(అని యాలోచించి యెదుటకుఁ జూచి) అది యేమిటి?, పారిపార్శ్వకుఁడు— (ప్రవేశించి) అది యిదే" అని యున్నది. ఇందు సూత్రధారుఁడు "ఎదుటికిఁజూచి యది యేమిటి?" అని యడుగుటయే పాత్రాంతరప్రవేశమును సూచించుచున్నది. అంతియకాని సూత్రధారుఁ డొకనిని బొట్టువెట్టి పిలువ లేదు. మఱియు నిందు "ఎదుటకు" అనుచోనపూర్వమగు "ట" అను నాపవిభక్తిక ప్రత్యయమాంధ్రవ్యాకరణాజ్ఞతను "పారిపార్శ్వకుఁడు" అనుచోఁ బ్రత్యయము "న" కారము తద్ధితమూఢతను గూడ సూచించుచున్నవి. శుద్ధపత్రికలో వీనిని దిద్దుకొనకుండుట నివి యజ్ఞానవిలసితములనుటకు సందేహము లేదు.

నటుఁడు మమ్ము "పిల్ల" లని నుడివినాఁడు ఇదియసందర్భమా? అసందర్భమెట్టిదియో వృద్ధకవుల బాలరామాయణమునందే మీకుఁజూపెదము. చూడుఁడు! "సీ. (పూర్వోక్త విశేషణవిశిష్టుఁడై) చె। లంగు తిరుపతిశాస్త్రి తెలుంగుఁ జేసె" అని సూత్రధారుఁడు స్వ

ష్టముగాఁ జెప్పినను బధిరత్వముచేతనో మఱి యేకారణముచేతనో తెలిసికొనలేక పారిపార్శ్వకుఁడు "ఇది రచించినవారొకరో లేక యిరువురో నాకుఁదెలియకున్నది కాన వేర్పఱచిచెప్పుము" అని వావిడిచి యడుగఁగా నెవరేదిరచించినను వారిరువురు రచించినట్లే వ్రాసికొందురు" అని సూత్రధారుఁడు కూడ సూత్రప్రాయముగ మఱియొక సమాధానమిచ్చి యాతని మఱింత సందేహాబ్ధిలోముంచినాఁడు. స్పష్టముగా "తిరుపతిశాస్త్రి తెలుంగుఁజేసె" అని చెప్పినను దెలియని యాచెవిటి పారిపార్శ్వకునకు సూత్రధారుఁడుచెప్పిన సమాధానము తెలివితక్కువచేతనే యైనను సరిపడియే యున్నది.

ప్రతిభానిధానులగు ప్రధానులును,
విక్రమోద్భటులగు భటులును, షడ్ద
ర్శనీమండితులగు పండితులును,

(4) ఇట్లు ప్రధానులను వీరభటులను మొదటఁజెప్పుటను, పండితులను బిదపనుకువుటను, పండితులకన్న ప్రధానులే గౌరవనీయులని గాని, వీరభటులే యెక్కుడువారని కాని, చెప్పఁజనదు. రాజసభలో వారువారు గలరని వర్ణించెడు కవులకు రాజసభామహత్త్వము నిరూపణీయముగాని, "వారికన్న వీరుఘనులు, వీరికన్న వారుఘనులు" అను నంశము ప్రతిపాదనీయముగాదు. "దండనాయకగణంబు... చతుర్విధవేదతత్త్వజ్ఞులు... శాబ్దికచయంబు..." అని వాయుపురాణము, ఇటఁ జతుర్విధవేదతత్త్వజ్ఞులకంటెను, శాబ్దికచయంబుకంటెను, దండనాయకగణంబు గౌరవనీయమనియా మొదటఁ జేర్కొనుట? నిపుణముగా నిరూపించువారలకు మఱియునిందొక యౌచిత్యము చూపట్టును అదిమీకగోచరమైనది. కావుననే యీరాజసన్నిధియందుఁ బండి

తులకు బూజ్యతయంతగా లేమి తేలుచున్నదని యవిశిష్టభటశబ్దమును గ్రహించి వ్రాయించితిరి. ఇదినిష్ఫలమనోరథులగు కొందఱుపండితంమన్యులనుకొనుమాట.

—: « ఆటపాటలునేర్వని » యనుపద్యము. :—

(5) ఇది విదూషకునోదార్చునుగాని యువరాజునకుఁ గొఱంత సీలేదు. విదూషకాశ్వాసనార్థము నటిచేఁ జెప్పఁబడిన యీయుపమానము యువరాజునకు మిథ్యానభిజ్ఞత నారోపించునదియునుంబలె విచ్ఛిత్తివిశేషమును బోషించుచున్నది. ఎట్టియుపమానముపమేయమునకు హైన్యమునాపాదించునో మీకుఁదెలియఁ జేయుటకు వృద్ధకవుల పాండవ విజయమునొకసారి తెలిపెదను, « చాల దేవేఁటకైయొక్క జాగిలంబు » ఇది రణశూరుఁడగు నభిమన్యుని పొగడ్తకై వ్రాయఁబడినయుపమానపదము. వేఁటకుక్కతో నుపమింపఁబడిన యభిమన్యునకువచ్చుమహత్త్వము గర్హ్యము.

—: సాలువులు. :—

(6) « సాలువులు » అన్నపాఠము దుష్టమనియు « సేలువలు » అని యుండఁదగుననియు మీరువ్రాసినవ్రాఁత యజ్ఞానమూలకము. « సంజవెదజల్లుచెంగావి సాలువులను » భా 4 « ఆ. » « సాలు » అని కూడరూపాంతరము కలదు; కాని « సేలువ » అనునదిచింత్యము « సేలు » అనురూపముకలదుగాని యప్రసిద్ధము. (చూ. శబ్దరత్నాకరము) ఈ రెండును వృద్ధకవులగ్రంథములయందుమాత్రము కలవు. నా॥ సం. 43 వ పుట « సేల్లోడు » 57 వ పుట « బరముల్ సేల్వాలు »

ఇంతకుమున్ను ముద్రితమైయున్న మాగ్రంథమాలాప్రథమగుచ్ఛకమునందు « సాలువులు » అని యుండుటనుజూచి యింద్ధలిశవర్ణఘటి

తపాఠము ముద్రాప్రమాదమని తెలియఁగలిగినందులకు మిమ్ముఁ బొగడ వలసియున్నది.

—: నాలుగు గంటలలోఁ బ్రదర్శింపఁదగు :—

(7) నాటకప్రదర్శనము పదిగంటలకారంభింపఁబడి రెండుగంటలకుఁ (అనగా నాలుగుగంటలలో) బూర్ణమై ముగింపఁబడుట ప్రాయికముగాలేదు. స్వల్పకాలములోఁ బ్రదర్శింపఁదగిననాటకములు ప్రభుసభయోగ్యములు. కావుననే మేము "నాలుగుగంటలలోఁ బ్రదర్శింపఁదగునట్లు" అని వ్రాసినారము. "ఏకవులు వ్రాసిన నిట్లేవ్రాయుదురిందేమి యతిశయమున్నది" యనికదామీకుశంక ? వృద్ధకవులపాండవవిజయమును జూచినచో మీకట్టిశంకకలుగదు. అది నాలుగుగంటలలోఁ గాదుగదా యంతకురెట్టింపుకాలములోనైనను బ్రదర్శింపశక్యముగాదు.

—: తపస్వి :—

(8) తపస్విశబ్దమునకర్థము శాస్త్రిగారికిఁ దెలియలేదు. కాననే మునీశ్వరులు రాజాన్నమున కాసించువారా? యనివింతపడుచున్నారు. "మునిదీనౌతపస్వినౌ" అని యభిధానము. "తపస్వులకు=దీనులకు" అని యెఱుంగునది, ఇది పాత్రప్రవేశసూచనార్థముపయోగింపఁబడినది.

—: దయాళురు. :—

(9) ఇది నిర్దుష్టము. ఆచార్యులైనవారికి నయితము తప్పుగాఁ దోఁచుట హాస్యాస్పదము. ఇటుమీఁదు "వెంకయ్యవ్యాకరణ మెవరియొద్దకేని జనిచదువుకోఁదగు" ననిమాకుపాయముఁ జెప్పుటకంటెఁ గవిరాజులగు మీగురువులయొద్దకేగి మీరుబాలవ్యాకరణముఁ బఠించుటమంచిది. (చూ- బా. వ్యా. దయాళుశబ్దంబున కిట్లురేఫంబుగానంబడియెడి దయాళురు.)

—: స్వాగతము. :—

(10) ఇది యాజ్ఞికమంత్రములలో నున్న శబ్దమగుటఁ బ్రయోగానర్హమని యసమంజసముగా మీరువ్రాసినది యనువదించుటకును మాకు సిగ్గగుచున్నది. "స్వాగతంవ్యాజహార" "స్వాగతంతపోధనాయాః" అని కాళిదాసభవభూతులు. మనవృద్ధకవులును "స్వాగతంబుగదర్శనం" "స్వాగతంబే" అని ప్రయోగించియున్నారు.

—: మౌనులసైతమింతబహుమానము సేయుదు రే న రేశ్వరుల్ .:—

(11) ఇది శత్రుజిన్మహారాజతివినయముతోఁ దన్ను బహూకరింపఁ గాలవమహర్షి తనలో ననుకొనినవాక్యము. అంతియకాని యితరులెవ్వరో "నరేశ్వరులకు మౌనులు బహుమానింపఁ దగినవారుకారు." అని చెప్పినవాక్యముగాదు తామెంతయు గౌరవనీయులేయైనను మహాత్ములకుఁ దమకుఁ దమయందంతగామహత్త్వబుద్ధియుండకపోవుట స్వాభావికము; ఉచితమును; కావుననే గాలవుఁడు మౌనులసైతము మహారాజులింతగా బహుమానింతురేయని వింతపడుట హృదయంగమము. మేమే పూజ్యులమని కొందఱు తమకుఁదామే తలంచుకొందురుగాక! వారినిగుఱించి మనము ప్రసంగింపనక్కఱలేదు. కాన "మునులురాజులకుఁ బూజ్యులుకారా ?" అని మీరువ్రాయించినది యిందలిస్వభావోక్తి రామణీయకము నెఱుంగమినేయని చెప్పుచున్నవారము.

—: చ. "క్రతువులుసేయ" అనుపద్యము. :—

(12) ఇట నచ్చిరోయనునది వ్యాకరణవిరుద్ధమని "శేషేప్రథమః" అను సూత్రమునెఱింగినవారనుకొనరు. ఈప్రసంగమునవృద్ధకవుల గ్రంథములలోని వ్యాకరణవిరుద్ధములనేకములు జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నవి. ప్రస్తుతమిందుఁ గొన్నియుదాహరించుచున్నారము. (1) శ్రవణానంద

ములో రెండవయాశ్వాసమునందలి 56 వ పద్యమున వేశ్యమాతను వ ర్ణించునపుడు "వ్యాఖ్యాత" "వంది" అని పుంలింగనిర్దేశముఁ జేసి యున్నారు అనియతలింగములగు నీశబ్దములకిట స్త్రీలింగప్రయోగమ వశ్యకర్తవ్యము; పుంలింగప్రయోగము కేవలదూష్యము. మఱియు నీయానందమునందే "గీ॥ విటులమోహింపఁజేసెడు ♦ వేళలందు। మ చ్చుమందులబొమ్మనా ♦ మసలవలదె। సానిసానియనంగనే ♦ సంబరంబె। వేరురీతులదానిసం ♦ సారియనరె॥" అనుపద్యమున సంసారిణియను టకు "సంసారి" యని యపప్రయోగించి "తొండకు వెలుగుసా క్షి" యనునట్లు దానికిమఱియొక యపప్రయోగముఁ జూపి దానను దృష్టిఁజెందక యచ్ ప్రత్యయాంతముపై జీష్ వేయవలయునని తమయ సాధారణవ్యాకరణపాండిత్యమును లోకమునకు వెల్లడించిరి. శూద్రా దులవలెఁ బుమాఖ్యగాని యచ్ ప్రత్యయాంతమగు సంసారశబ్దముపై జీష్ప్రత్యయము వేయుదుమనుటయ వైయాకరణప్రతారణార్థము. శ్రీకిం కవీంద్రఘటాపంచాననులును పూర్వాశాకుంతలమును విమర్శించుచు "స్త్రీలు బ్రహ్మవేత్తలని సంసారులని రెండుదెరంగులై యుందురు." అను చోట ", ఈస్త్రీలు స్త్రీలుకాక పురుషులై యుండనోపుదురు. కా దేని "వేత్తలును సంసారులును" నెట్లగును. అనివ్రాసి సంసారిశబ్ద ము దుష్టమని యొప్పుకొనిరి; కానితామునట్లే ప్రయోగించియుండుట చేత సంసారిశబ్దమునుమాత్ర మెట్లో మఱియొకరు సాధింతురుగాక యని యాశీర్వదించిరి. (2) పూర్వోక్తగ్రంథమునందే మొదటియాశ్వాసము లో 72 వ పద్యమున "కళ్లు" అని ప్రయోగించిరి. కన్ను శబ్దమున కు బహువచనరూపము "కన్నులు" అని యుండునుగాని "కళ్లు" అనియుండదని తెలిసిన పండితులు చెప్పినపిమ్మట సైతము పలుచోట్ల వేసి

యుండుటచే దిద్దుకొనలేక యది "లోకోక్తికనుకరణ" మని వ్రాసిరి.

"సీ. నాకళ్ళయెదుట మొన్నటిదాకఁ జిన్నతనంపుఁ జేష్టలసం
చరింపలేదో
" " " నున్నతిలేక నెత్తినావిధివిధులవిఱ్ఱవీఁగలేదో
" " " నెంతయువింతరఘువంశమును జంక బె
ట్టుక చనఁగలేదో
" " " నున్నతులెల్లనవ్వంగఁజిటిపొటిపద్యముల్
సెప్పలేదో

గీ. యెంతలో నెంతివాఁడయ్యె నెంతబుద్ధి
వచ్చెనెటునంటిసత్కీర్తి వచ్చెఁజిత్ర"
మనుచునాతని చర్యలే యభినుతింత్రు
పండితవరేణ్యులక్కవి భాగ్యమేమొ.

ఇక్కవి పరమేశ్వర్యుపాసకుఁడును విశిష్టాద్వైతమతస్థుఁడునగు మధుసూదనాచార్యుఁడే. ఈయభినుతించువారును సాధారణులుగారు పండితవరేణ్యులు. వీరివాక్యములయందలిదే "కళ్ళ" అను నపశబ్దము. దీని నేమనవృద్ధకవులు లోకోక్తికనుకరణమని వ్రాసిరి. ఇదిపద్యమునందలి పండితవరేణ్యుల వాక్యముగాక వారనుకొనినలోకుల వాక్యమేయని యొప్పుకొందము. తక్కినపదములు వ్యాకరణ సమ్మతముగాఁ బ్రయోగించిన యాలోకులొక్క యీశబ్దమునే పాడుసేయుదురా? కావున నిదితమ యనభిజ్ఞతను గోపనముచేయఁదలఁచిన విద్వత్కవులయుక్తియే యని నిష్కర్షించి చెప్పుచున్నారము.

(౩) అందే 65 వ పద్యమున "వేదసంతలఁ గాలమ్ము వెళ్ళఁబుత్తురు" అనికలదు. ఇది గ్రామీణోక్తియని సమర్థింతురా? లేక మహా

కవిప్రయోగమును జీవగఱ్ఱ మున్నగువానిలోఁ జేర్చి యానందింపవలసి యున్నదా? (4) నీతియుక్తంబగునటులఁ గల్పించిన యీమహాప్రబంధమునందే తృతీయాశ్వాసములో 70 వ పద్యమున "పాడుగఁ జేతురెంత" అని కూర్చిరి. "చేతురిత్యాదుల సాధువులని యెఱుంగునది" యని చిన్నయ్యసూరి వాకొనుచున్నాఁడు. ప్రసక్తానుప్రసక్తిచేఁ జాలదూరము వచ్చితిమి.

—: చాలు! చాలు! :—

(13) ఇట సంధి సేయ నక్కఱ లేదు. ఏకవాక్యమునందే సంహిత వివక్షాధీన. ఇట భిన్నవాక్యము లవివక్షితసంహితములు. వెనుక నొక చో సమృద్ధి వాచక మగు చాలుశబ్దమును గ్రియాపద మనుకొని "చాలని" అనునది యెట్లు సాధు వగును? అని సందేహించితిరి. కావున నా వాక్యమునకుఁ బ్రతిపదార్థమును దెలుపుట యుక్త మని యట్లు చేయుచున్నారము. "చాలు నా కిఁకఁ జాలని" నాకున్ - ఇఁకన్ - చాలు = సమృద్ధి (సంపద) చాలున్ = పర్యాప్తము.

—: విదూషకుఁడు :—

(14) బధిరత్వపంగుత్వాదికములు విదూషకున కభినేయము లగుట నిక్కమే. ఇందలి వసంతకవాక్యములు నభినీతములే కావున నాతని పంగుత్వాదికమును యథార్థము కా దని యెఱుంగునది.

—: ఉత్తరరామచరితము శ్రీశబ్దము :—

(15) గ్రంథాదియందు శ్రీశబ్దమే ప్రయోగింప వలయు ననుట

కేవలాంధ్రకవినిదర్శనోన్మాదము. "వాగర్థావివ- అస్త్యుత్తరస్యాం- క శ్చిత్కాంతా-" అనునవి కాళిదాసత్రయమునకు మొదటి శ్లోకములే "జంభారాతీభ-" అని మయూరకవియు "నిపీయయస్య-" అని శ్రీహర్షుఁడును గ్రంథోపక్రమముఁ జేసిరి. ఆంధ్రకవులు సయితమంద ఱును శ్రీశబ్దమునే మొదల నిడి యుండ లేదు, "హారికి సమర్పిత మగు-" మత్స్యపురాణము. "రాముని శుభచరితంబులు-" రామాయణము. మీ "వైదికచాదస్తము" ప్రకారము రేఫవర్ణ మగ్నిబీజము మొదల నిడ రానిదియే. నరకృతి యైన దైవకృతి యైనను శ్రీబద్దమే మొదలఁ బ్రయోగింప వలయు నను నియమము లేదు. "దేవతావాచకాః" అను శ్లోకమును "శ్రీవాణీ" అను నప్పకవీయపద్యమును బఠించుకొనుఁడు. అప్పుడింకను మీ కిటుఁ గల సందేహము లన్నియుఁ దీరును.

—: కౌసల్య- సుమిత్ర- కైకే :—

(16) రాముని గన్నది కౌసల్య; తక్కిన రాణులును వాత్సల్యమున నట్టిరేయని తెలుపఁ గన్నవారే యని నుడువఁ బడినది. భవభూతియు "రామస్యమాతరః" అని యవిశేషముగఁ బ్రయోగించి యీ యభిప్రాయమునే ప్రకటించినాఁడు. "మాత- కన్నతల్లి" అని యే యర్థము. "మాతి వర్తతే గర్భో త్రి మాతా. మా మానే వర్తనే చ."

—: విదేహరాజనందన :—

(17) ఇచ్చో నందనాశబ్దము తప్పని మమ్మాక్షేపించి, పిదప నే సహపాఠియో యొప్పని తెలుప సిగ్గుపడి, మఱియొకచో నున్న "నందిని" యను మా ప్రయోగమును జూచి, యభ్రాంతప్రతియో

గు లగు మీ యాక్షేపముపై దిద్దుకొనినట్లు పన్ని, యెన్నడు నమూ
థతి యున్నట్లు రెండు రూపములును సాధువు లని, ఈ యవ్యక్తపరి
సంగము నుండి విముక్తి గాంచుట చమత్కారముగానే యున్నది.

—ః వసిష్ఠగురుత్వము :—

(18) "మీ కులగురుం డగు వసిష్ఠుండు నీతో నిట్లు చెప్పమ
నియె" అని యష్టావక్రుఁడు వసిష్ఠగురుత్వమును దెలిపియే యున్నాఁ
డు. ఉపకృతికిఁ దగినట్లు ఛాత్రులును, లోకులును జెప్పుకొన వలయు
ను గాని తన గురుత్వమును దానే చెప్పుకొన వలయు నని యశిష్టు
లాసించినట్లు వసిష్ఠుఁడు నాసించునా? స్వతస్సిద్ధముగా ఘనత యుండ
వలయును గాని దానివలన నతని కేమి మహత్త్వము వచ్చును? కావు
ననే "గురుర్వ్యయంచ" అను కవినిబద్ధవసిష్ఠవికత్థనవచనము విడువఁ
బడినది. ఔచిత్యానుసారముగ మూలమును సరకు సేయక "క॥ క
రుణించి యిందు నాకుం బురోహితుని గాఁ గ మీ సుపుత్రుఁ బవి
త్రుఁ । పరమతపోనైష్ఠిక భూసురయమనియమాభిరాము సోమశ్రవ
సు॥" అని యాంధ్రీకరించిన నన్నయభట్టారకుని మార్గ మనుసరణీ
యముగదా?

—: { తీర్థోదకం చ వహ్నిశ్చ నాన్యత శ్శుద్ధి మర్హతః
శుద్ధి యొనరింప వలె నటంచును గడంగి
నీరు నిప్పును గడిగెడు వారు గలరె?॥ } :—

(19) అవివక్షితతీర్థత్యాగ ముచిత మైనదియే వివక్షితము కా
దని యవిశిష్టవహ్నిపదము తెలుపుచున్నది. వహ్నియన నపవిత్రాగ్ని
యెట్లు గ్రహింపఁ బడదో యుదక మన నపరిశుద్ధజలము నట్లే గ్రహిం

పఁ బడ దని తెలియ నగు. లోకమర్యాద నెఱింగిన నిందలి వైచిత్ర్య ము మీకు గోచర మగును.

—: « అవధరించితివే వసిష్ఠాది » యనుపద్యము. :—

(20) అవధరించు= ఎచ్చరికపడు- అని శబ్దరత్నాకరము. ఆ యర్థ మిటఁ దగియున్నది. కాని « చిత్తరువు చూడఁ దగినది కాదు » అని మీరు వ్రాయించినది పరాకుమాట. చిత్తరువు చూడఁ దగినది గాక వినఁ దగినదియా ?

వసిష్ఠాదులను గౌతమ=(శతానంద) ప్రముఖులు గౌరవించుచున్నా రనుట సమంజసము. మూలమునందు « గౌతముఁడు శతానందుఁడు » అని గౌతమశబ్దము విశేషణముగా నున్నను దానిని విశేష్యముగా నుపయోగించిన బాధలేదు. ఇట్టి శబ్దములు వలసినచో విశేష్యములుగను, విశేషణములుగను గూడఁ బ్రయోగించుకొనఁ దగిన వని యెఱుంగునది. చూడుడు ! « సమనందయత్సుముఖిగౌతమార్పితః » అని భవభూతి గౌతమశబ్దమును విశేష్యముగాఁ బ్రయోగించినాఁడు. దీనికి « శతానందుఁడు » అనియే యర్థము. « గౌతమేనపురోధసాశతానందేన » అని వ్యాఖ్యాత. మీ రెవ్వియో వెఱ్ఱియూహాలు గావించుకొని ప్రముఖశబ్దముచే శతానందాదులు వివక్షింపఁ బడి రనియు నర్థజ్ఞానము లే దనియు మఱియు నేమేమో నిందించితిర. గౌతమ + ప్రముఖులు వసిష్ఠ + ఆదులను గౌరవించుటకు వచ్చి రని దెలిసికొనుఁడు.

—: జనకరఘ్వన్వవాయ :—

(21) « సముద్రాభ్రాద్ఘః » అని పలికి పాణిని పూర్వనిపాత మనిత్య మని తెలిపినాఁడు. మీ కే సూచనము దెలియకున్నచో వ్యాకరణవేత్తల నడుగుఁడు.

—: ఊర్మిళాజాని :—

(22) ధర్మైకప్రవణ యై మగఁడు గురుసేవ సేయ నామతించిన యూర్మిళయు, ప్రేయసిని వీడి కానలకుఁ ద మ్మనుసరింప వచ్చిన తమ్ముఁడును శ్లాఘ్యు లని సాభిప్రాయముగఁ గపుణత్తో రాముఁడు పలుక నది మీకు వెగటుగా నున్నది. "పైత్యదోషోదయంబునఁ బరుస నైనఁ జిహ్వకును బంచదారయుఁ జేఁదుగాదె?"

—: తిండి కై తిరుగాఁడుచు :—

(23) అనుచోఁ "తిరుగులాడు, తిరుగాడు" అను రెండురూపము లుండుట వ్యత్యయము.

—: ప్రాజ్ఞుఁ డవమానమ్ము :—

అనుచో నొక నకారము గళితము.

—: నయనగామృతవర్తి :—

—: జలధరము వసించునొకఁడు :—

అని సమీచీనపాఠములు. ఇది శుద్ధపత్రిక చెప్పఁ దగిన యుత్తరమే యైన నసమయానుయోగు లగు మీ సంభ్రమ ముడుప నిప్పుడే యుత్తరించితిమి. మీ వృద్ధకవుల గ్రంథములలో నిట్టివి పెక్కులు గలవు. కొన్ని శుద్ధపత్రికలో సవరించుకొని యున్నారు. వారు గమనింప లేనివి కొన్ని యింకను గలవు. దిద్దుకొనిన దొకటియు, ముందు దిద్దుకొన వలసిన దొకటియుఁ జెడ దిద్దిన దొకటియు మాత్రము ప్రస్తుత ముదాహరించెదము. (1) సరస్వతీపత్రికలోఁ బాండవవిజయమును బ్రకటించు నపుడు "ప్రేరణ రాలిపోయినవి ♦ తొంబదితొమ్మిది" అని యతి తప్పఁ బెట్టి గ్రంథము ముగిసినపిదప శుద్ధపత్రికలో దానిని "ప్రేర

ణ రాలిపోయినవి. త్రేకులుతోంబది" అని సవరించుకొనిరి, వీరు వీరిక లలో మేము దేవీభాగవతమునఁ గాక తక్కినగ్రంథముల రేఫద్వయ మునకు మైత్రి సేయు చున్నార మని వ్రాసికొనుచుందురు. యుక్తమ; కాని ప్రేరణశబ్దములో నున్న లఘు రేఫమునకు యతి నిల్పుటకై లఘు గురు రేఫముల సమానార్థక మగు రేకు శబ్దముండఁగా గురు రేఫాది కమునే గ్రహించుట రేఫవ్యభిచారనియమమును రక్షింపఁ బోలు!

(2) క॥ పురుషున కెపుడుఁ బ్రతిష్ఠా। కర ము దారచరిత మగును ♦ గాని కులముగా। బా. రా. 31 పుట. లక్షణభంగ మైనది. కాని వారు గమనింప లేకపోయిరి. (3) గీ॥ నాకు వ్యశనికి నట్టి ది ♦ నములు కొన్ని। రాఁ గలవు కొన్ని వ్రాయెను ♦ గొన్ని వచ్చె॥ బా. రా. పుట 20. ఇందు యతి దప్పఁ బెట్టుటచే నిట్లు దిద్దుకొనిరి.

నాకు వ్యసనికి నట్టి ది ♦ నములు వచ్చెఁ
గొన్నికొన్ని రాఁ గల విఁకఁ ♦ గొన్నికొన్ని పోయె॥

ఇందు యతి దిద్దిన గణనియతి పోయినది. దోషాంతరమున కొప్పుకొని హంసపాదములో హంసపాదముఁ బెట్టి యొక కొన్ని తీసి వేయ వలయును.

—: ప్రబోధచంద్రోదయము :—

* "ఇంతదనుక మా కత్యంతమిత్రుం డగు నీ కీర్తివర్మమహారాజునకు దిగ్విజయమునఁ దోడుపడుట నుద్రేకము నొందిన కామక్రోధాదులం బలు తెఱంగులగు ననిత్యసుఖము లనుభవించుట బ్రహ్మానందానుభవము లేమి దినములు మలినములు వలె గడచెను. ఇప్పుడు మాకుఁ దీఱుబడియె. కావున నేనిప్పుడు శాంతిరసప్రధాన మగు నాటక మాడించి యుల్లాసము నొందఁ గోరుచున్నాను. కాఁ బట్టిపూజ్యు లగు కృ

ష్ణమిశ్రులు రచించి, మున్ను నీ కొసంగిన ప్రబోధచంద్రోదయ మను నాటకము నీ మహారాజు నెదుట నాడుము. ఈ మహారాజును సభవారును నా నాటకమును జిత్తగింప ముచ్చట పడుచునే యున్నారు. ” ని * గోపాలుఁడు భరతాచార్యున కానతి యొసఁగెను. గోపాలవినోదార్థము రచింపఁ బడిన యీనాటకము ప్రస్తుతకాలమునందుఁ బ్రదర్శింపఁ బడునెడలఁ బ్రస్తావనయందు మార్పు నపేక్షించియే యున్న దని మా ప్రతిపక్షులు తెలిసికొందురుగాక! ఈసందర్భమునఁ గృష్ణమిశ్రులిట్లు వ్రాసినారు.

శ్లో॥ నీతాఃక్షయంక్షితిభుజోనృపతేర్విపక్షా
రక్షావతీక్షితిరభూత్ప్రథితైరమాత్యైః
సామ్రాజ్యమస్యవిహితం క్షితిపాలమౌళి
మాలార్చితం భువిపయోధరమేఖలాయామ్॥

దీని కిట్లు తెలుఁగు వ్రాయఁ బడినది.

సుగంధి. ఈ క్షమేశు దుర్విపక్షు లెల్ల సంక్షయింప, స
దక్షమంత్రిరక్ష, భూమి తద్దశాఖ్య మొంద, భూ
రక్షిమౌళి మాల్యపూజ్యరాజ్య మక్షతంబు గా
దీక్షఁ జేసి సాజముం దితిక్షఁ జెందఁ జెల్లదే?॥

చదువరులారా! మూలము ననుసరించి మూలమునందు బలె శబ్దాలంకార మొప్పు లొలుక నీ పద్య మెంతయు హృదయంగమము గా నున్నదిగదా! మా యాచార్యులుగారి కీ పద్యమున కర్థము తెలియ లేదఁట? కఠినముగా నున్నదఁట! కాన నిట్టి కవిత్వ మెందుల కని విచారించుచున్నారు. మఱియునిం దేని:—

ఆటకత్తె—(ఆశ్చర్యముతో) అవురవురా! ఆర్యపుత్త్రా! ఎతఁడట్లు—
అని యొకచోఁ గలదు.

ఇందలి "యెతఁడు" అను శబ్దమునకు నిఘంటువుఁ జూచినఁ గాని యర్థ మెఱుకపడ దనియు నిట్టి కఠినశబ్దము లుపయోగించి కబ్బము చెప్పుటకంటె నిఘంటువులే వ్రాయ రాదా యనియును వితర్కించు చున్నారు.

చ॥ ఎతఁ డనుశబ్దమ్మే తెలియ ♦ కెన్నొ నిఘంటులు చూడఁ బోవు పం
డితులకు వ్యాసమిశ్రకృతి ♦ డెప్పర మై కనుపట్టు నన్న స
మ్మత మె; మహాత్త్వతత్త్వసుమ ♦ మావిష యేచ్చ్ఛలు వారిఁ దన్ప నూ
ర్జితమతివైభవం బెడలఁ ♦ జెప్పదు రే డుబుడక్క పద్దెముల్ ॥

సీ॥ విద్వాంసులే మెచ్చ ♦ విష్ణుచిత్తీయమ్ము
రచియింపఁ డే కృష్ణ ♦ రాయవిభుఁడు
హర్షనైషధకావ్య ♦ మాంధ్రంబు సేయఁడే
శ్రీనాథకవిరాజు ♦ జిలుగుబాస
ఘటియింపఁ డేయతి ♦ కఠినపాకంబున
రామకృష్ణుఁడు పాండు ♦ రంగచరిత
వీరభద్రుండు గా ♦ వింపఁడే నిరుపమ
ప్రౌఢి వాసవదత్త ♦ పరిణయంబు

గీ॥ కాకవులుసంతసింపరు ♦ గాక గాఢ
శైలివిడి జల్లిపదములు ♦ సంగ్రహించి
గచ్చువిచ్చుగ నోటికి ♦ వచ్చినట్లు
సంతరించునె సాహిత్య ♦ చక్రవర్తి ॥

కవితా విమర్శన ఖండనము.

చ॥ పనివడినారికేళఫల ♦ పాకమునన్ రచియించు కబ్బముల్
గనుఁగొని యీసడించెదరు ♦ కాకవులర్థ మెఱుంగ రామిఁ ది
య్యనియవి ద్రాక్షపండులకు ♦ నఱ్ఱులు సాచియు నంద లేక పు
ల్లని వివి యేటికంచు నప ♦ లాపము సేయవొకో సృగాలముల్.

—: పరికీర్ణము. :—

వెఱ్ఱియాక్షేపముల కుత్తర మొసంగుట యనావశ్యకము. అయి
నను మా చదువరుల వినోదమునకై కొన్ని ఖండించి చూపెదము. పండి
తులార! «తలను బైకెత్తి యన్యకాంతలను గనఁడు" అని మదాల
సలోఁ గలదు. «తలను వంచుకొని చూచును గాఁబోలు! అట్లేని
మఱియు దుర్మార్గుఁడుగదా?" అని దాని నాక్షేపించిరి. «తలయె
త్తి చూడఁ డెవ్వాలనఁ బరస్త్రీల" అని పాండురంగమాహాత్మ్యము
నందును గలదు. ఇట్టి జాతీయముల కానందింపక వెఱ్ఱియర్థములు క
ల్పించుకొనుట విమర్శకులకు విధి గాఁబోలు!

సంభావనలు ముట్టలేదని తగవులాడువారిశత్రుజిన్నరపతి య
ధిక్షేపించిన పద్యమునుగూర్చి:— «ఔరా! ఆ కాల మెంతదుష్కా
లము. ఆ ప్రభు వెంత మహానుభావుఁడు. బ్రాహ్మణోత్తములు సం
భావనకై తగవులాడ మీరు గుడ్డివాండ్రును గుంటివాండ్రును గారు
గాన మీకు సంభావనలు ముట్టఁగూడదని యుత్తర మీఁదగినవాఁ డా
కాలమున నున్నట్లు గ్రంథములు చెప్పవు" అని సివమెత్తినట్లు నిందిం

చుచు నెవ్వియో వ్రాసిరి. సంభావనలు ముట్టినను ముట్టలేదని యసత్య మాడి కలహించు బ్రాహ్మణోత్తముల నధిక్షేపించుట తప్పా? కుంటి వాంద్రను గ్రుడ్డివాంద్రను బోషించుట దోషమా? కలహించిన నసత్య ములాడిన నట్టి మహాబ్రాహ్మణులే దానపాత్రులా? ఏమి విజ్ఞానము? ఇట్టే గ్రంథములయందును జెప్పఁబడియుండలేదఁట! చూడుఁడు! మహా భారతమునందుఁ బరీక్షిన్నరపతిపాలనమును వర్ణించుచు బాదరాయ ణుఁ డెట్లు వ్రాసెనో :—

శ్లో॥ సమ స్స ర్వేషు భూ తేషు । ప్రజాపతి రివాభవత్
బ్రాహ్మణా ; క్షత్రియా వైశ్యాః । శూద్రా శ్చైవ స్వకర్మసు
స్థితా స్సుమనసో రాజన్ । తేన రాజ్ఞా స్వధిష్ఠి తాః
విధవానాథవికలాన్ । కృపణాంశ్చ బభార సః
సుదర్శ స్సర్వభూతానా । మాసీ త్సోమ ఇవాపరః ॥

(అతఁడు) బ్రహ్మవలె సర్వభూతములయందును సముఁడై యుం డెను. రాజా! యాతనిచే బాగుగ నియమింపఁ బడినవారలై బ్రాహ్మ ణక్షత్రియవైశ్యశూద్రులు మంచిమనస్సుతోఁ దమతమ పనులయఁ దుం డిరి. అతఁడు విధవలదిక్కుమాలినవారిని, వికలాంగులను (కుంటివాం డ్రు గ్రుడ్డివాండ్రు మొదలగువారిని) లోభులను బోషించెను. మఱియొ కచంద్రుఁడువలె సర్వభూతములకు దర్శనీయుఁ డయ్యెను.

శత్రుజిన్నరపతికిఁ బెక్కండ్రు దారలు గలరని పురాణవచనము లను జదివిరి. కవిసమయానుసారముగ నాటకమున శత్రుజిన్నరపాలుఁ డేకపత్నీవ్రతనిష్ఠగలవాఁ డని మేము నుడివితిమి. ఇట్లే యాయాసంద ర్భముల శ్రీరాముఁ డేకపత్నీవ్రతనిష్ఠ గలవాఁడని కొందఱును బహు దారలు గలవాఁడని మఱికొందఱును మహాకవులు ప్రయోగించిరి.

పడఁతి యనుకూల మైనఁ బురుషుఁ డెంతయు నభివృద్ధిఁ జెందవచ్చు నను విషయమును బ్రతిపాదించుచు గంగ (స్త్రీ) తనలోఁ జేకీభవింపకున్న సముద్రుఁడు (పురుషుఁడు) అంత యభివృద్ధిగా నుండునా? క్షీణించి పోవఁడా? యని యతిశయోక్తిగర్భితముగ వ్రాసిన దృష్టాన్తాలంకారమునందలి పొందెఱుంగక « ఇది పెద్దబొంకు సముద్రమునకు గంగవలన నామరూపములు వచ్చినవా? అట్లయినఁ గొంచెమేని తియ్యగా నుండదా? యనుచుఁ గేకలు వైచిరి. అలంకారవిశేషంబులను బ్రకృతిశాస్త్రమర్యాదను దెలియని వారి కట్టిశంకలు వొడముట యొక యద్భుతముగాదు. గంగవలననే సముద్రమునకు నామరూపములు వచ్చినవి. ఇప్పట్టున భాగవతమునందలి సగరచరిత్రము జదువ నగు.

« నిలుము నిలుము నిన్ను బలియిత్తు » అను పద్యముక్రింద « ఇది కోమలాక్షరములతో నిండియున్నది. వీరరసమునకు భంజకము » అని వ్రాసిరి. వీరాధివీరుఁ డగు రాజపుత్రుని వృత్తాంతమును దెలుపు నొక మునిదారకునిచే నీ పద్యము జదువఁ బడినది. ఆఋషిపుత్రుఁడు రాజపుత్రునిగతి భీషణంబు లగు భాషణంబులు బచరింపఁగల్గునా? కాని యందలి యర్థమును గ్రహించి మునిదారకసులభంబులగు వాక్యములచే మాత్రము మఱియొకరికిఁ దెలుపవచ్చును. ఈ స్వాభావచమత్కృతిని దెలిసికొనలేకయే మా విమర్శకులు వెక్కిరించిరి.

గౌతముం డందియిచ్చిన మొదలగు కొన్నిచోట్లఁ బూర్వోత్తర సంబంధము నన్వయోపపత్తియు లేకుండనే « అశ్లీలము అశ్లీలము » అని గంతులువైచిరి. కామలునకు శంఖము పచ్చగాఁ దోఁచిన ట్లసూయావిష్టుల కన్నియు నశ్లీలములే కనుపట్టును. చిత్రము!

“ మామిడి తోఁపు ” అను శబ్దము ప్రయోగానర్హ మని వ్రా సిరి. స్వాగతశబ్దమువలె నదియు శ్లాఘ్యమయినది య. “ చెట్లుతోఁపులఁ బాదుల ” అని వృద్ధకవులును వ్రాసియున్నారు. ఇట్లే జామారు శబ్దమును శుద్ధమ. శుభ కార్యములయం దీశబ్దమును “ పెండ్లికొడుకున కొక పట్టుజామారు పెండ్లికూఁతున కొక పట్టుచీర ” అని యార్యులు వాడుచున్నారు. “ సిద్ధి ర్లోకా ద్ప్రశ్యా ” మఱియు నిది యభిధానసిద్ధ మయినదియును. (చూ. శ. ర.)

“ మంత్రులాడించు కీలుబొమ్మలు ” అను కల్పనము వృద్ధకవుల పాండవవిజయములో నున్నదఁట ! మే మది సంగ్రహించితిమఁట ! (ఇది) “ చలమునదున్న నేనుఁడునుసౌబలుఁడున్నిముఁబట్టియార్పబొమ్మలక్రియనా డుచుందురు.” అని తెనుఁగుభారతము సంస్కృతమూలమ. సచివాయత్తసిద్ధి, భూపతి నీతిశాస్త్రిమున నిట్లు పోల్పఁబడెను. “ క్లైవుసేనాపతి యార్చినట్లాడుటకు మీరుకాసీము బొమ్మవంటికాఁడు.” అని యిండియాచరిత్రము. (గోదావరినీ రే భూపయ్యకాలునకువచ్చె; నదియె వెంకమ్మ బిందెఁడు తెచ్చికొని, యందఱు నాజలమపహరించిరన్నట్లున్నది.) “ ఎట్టని కోకఁ గట్టుకొనినచో నా పెండ్లామే ” అను సామెతగా నెద్దియైన వృద్ధకవుల గ్రంథములయందలి కల్పనమే. (ఈ విషయము వేఱొక గ్రంథమునందు విస్తరించి వ్రాసినారము.)

“ ఆర్ట్సుకా లేజిని సంస్కృతాంధ్రముల లేవడి మాన్పిన వ్యాసపండితుం డోజ ” అనుచో “ లేవడి ” యనునది యతికై వేసినపద మని వ్రాసిరి. సంస్కృతాంధ్రముల రెండింటను బరిపూర్ణపాండిత్యము గల బ్ర॥ వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిులువా రట్లు విశేషింపఁ బడుట క

ర్థుల. ఆంధ్రదేశీయు లగు విద్యార్థులకు సంస్కృతమును గాని తెలుఁగును గాని నిరవగ్రహము గా బోధించుటకు నుభయభాషాపాండిత్యము గలవారే యర్హు లని యెఱింగిన విద్యాశాఖవారును రెండిటం బూర్ణు లగు వ్యాసమూర్తిశాస్త్రులను వేంకటరామశాస్త్రుల నే సేకరించి యున్నారు. కాన నది "దాఁదాత్పర్య మెలర్పఁ బ్రోచు నల సీతారామహామాంకితున్" అని యిట్లు యతిప్రాసపాదపూర్తులకు వృద్ధకవులు నిలుపు "తాను" "అల" శబ్దములవలె వ్యర్థమైనది కాదని నిశ్శంకముగాఁ జెప్పెదము.

ముద్రాప్రమాదంబున శవర్ణస్థానమున సవర్ణంబు బడిన నది మాప్రమాదమే యని విమర్శకులు సంతసించిరి. అంతకుమున్ను ముద్రితము లగు మాగ్రంథములఁ జూచికొనిన నవి ముద్రాప్రమాదములే యని సులభము గా వారు గ్రహింపఁ గలరు. వృద్ధకవుల శ్రీనివాసవిలాసంబున "అధికారి నా (శి) కాగ్రంబునఁ గేలు" సత్తముం డొనరించు శా (శ) నమ్మును" న్య (శ్య) మానఖనమ్ములును" (శి) తరుచికి" వారా (సి) బాలతోడ" ఇట్లొకచోఁ గా దనేకస్థలముల ననేకములు స భ్రష్టములు గలవు. ఇవి కవిప్రమాదములో ముద్రాప్రమాదములో తెలిసికొందురుగాక! అవియు; నివియును; శుద్ధపత్రికలోఁ జూచుకొనఁ దగినవియే.

చదువరులారా! నిందాసముద్రం బగు వారి విమర్శనమునందుఁ గనుపట్టు తత్సందేహబుద్బుదంబుల నెల్లఁ జిదిమివైచితిమి. అసూయైకప్రభవంబు లగు నుఱికొన్ని చెదరియున్నను దీని నంతయుఁ జదివిన మీరు వానిని సులభముగాఁ దీఱుప నలంతురు. కాదు! అవియే

తమంత విరిసిపోవును. మా విమర్శకు లీ గ్రంథమును జదువుకొని తమ సందేహములను దీర్చుకొందురుగాక! అకారణవైరు లగు వృద్ధులు ను దమ గ్రంథములయందు మేము సూపిన దోషముల కెవ్వియో వె ట్టిసమాధానములు లిఖయింపక పునర్ముద్రణం బొడగూడెనేని సవరిం చుకొందురుగాక!

:— ముండనమండనము. ;—

మాకుఁ బరిచితులు నపరిచితులు నగు పలువురు పండితులు క వితావిమర్శనముఁ జూచినవారు "అది కేవల మసూయతో వ్రాసిన ది గాని యందేమియు గుణము లే" దనియు; "దానికి మీరు బదు లు వ్రాయ నక్కఱ లే" దనియు; నాక్రుచ్చిరి. మాకు నట్టియభిప్రా యమే యుండుటఁ దడ వూరకుంటిమి. కాని:—

ఉ॥ మన్న్యువిదూషితాత్ములును మా ప్రతిపక్షులు నైన పండితం
మన్యులు వల్కు ప్రల్లదము పద్ధతి దోఁచును నింక మీఁద సౌ
జన్యమ పూనియుండుట ప్రశస్తము గాదని యెంచి లోకసా
మాన్యులఁ దేర్ప వారల విమర్శముఁ ద్రెంచితి మూఁచముట్టుగన్.

వెండియు వారు వ్రాయు ఖండనముండనంబునందు:—

క॥ అ ప్పరమేశ్వరి యనుచో । నప్ప రమేశ్వరి యటంచు నసద ర్థంబున్ । జెప్పుదురఁట! మాయురె! యటు । తప్పులు వల్కించపనే కదా? మా తలఁపున్ ॥

"దీని నెట్లో విఱిచి లక్ష్మి యని యర్థము చెప్పిన నది యెట్లుం డునో మేము చెప్పనక్కఱలేదు" అని ముందే వ్రాసియుంటిమి. లక్ష్మీ

సహస్రనామస్తోత్రాదులయందుఁ గల యిట్టి శబ్దములు విశేషణపర్యవసాయులు గాని విశేష్యములు గావు. విష్ణుసహస్రనామములందు "శివాయ నమః, శర్వాయ నమః" అని కలదు. దానంజేసి శివశర్వశబ్దములు విష్ణుపర్యాయములుగాఁ బ్రయోగించు వెఱ్ఱు లుండరుగదా?

"పరుగెత్త లేక బలాదూరు" అనునట్లు మమ్ము ను మా యభిప్రాయవిశేషములను నిందించుటతోనే ముగింపక యందు వా రెద్దియేని విషయము వ్రాయఁగలిగినచో దానింగుఱించి దోషసహస్రమునందు వివిధవిశేషములతోఁ జర్చింతుము.

—: కవితాప్రశస్తి . :—

ఉ॥ మాఱుటనోరివార లయి మాపయి వైరము మిన్నుముట్టఁగా
బీరములాడి నేఁ డిటులు పెంపును దెంపును వీటిఁబుచ్చి మీ
హారక డాఁగియుందురటె! హా! యిఁక రెండు శతఘ్నియల్ల దే
భారతనాటకంబుపయిఁ బడ్డది! తిర్పతివేంకటేశ్వరుల్!

ఉ. చాటుగ లేఖ నంపిరని చాటి ముదంపడినట్టినాఁటి మీ
పోటుఁదనంబు నేఁ డెటకుఁ బోయినదో? టు? బుధుల్ హసింపఁగా
మాటున డాఁగి మాపయి విమర్శములం బచరించుచుంద్రు; మీ
పాటును బంతమున్ విడిగి పాఱఁగ; నింతటి కాందిశీకు లే?

ఉ. అంక మొకింత గల్గని మహాత్ముఁడు వ్యాసమనీషియున్ నిరాతంకుఁడు మల్లసూరియును దాతలు సేమముఁ జూచుచుండఁగా
వేంకటసూర్యరాయపృథివీరమణుం డనుకూలుఁ డేలఁ గా
వేంకటరామకృష్ణకవివీరులగారఁపుబిడ్డ కైత క
డ్డంకులు వల్కు పోటరులు డాఁగక లోఁగక యుండు టెట్లగున్.

ఓమ్.

శతప్రాసము.

చంపకమాలిక — భారతము.

సిరి మన రావు సూర్యనృప ♦ శేఖరు నింట వసించుఁగాత సు
స్థిరముగఁ; దత్ప్రభుప్రజ ము ♦ దంబును జెందెడుఁగాతఁ; దత్కృపా
భరితులు పూర్ణ (కాములయి) ♦ భాసిలుచుండురుగాత; భూస్థలిన్
బురి దగు హస్తినాఖ్య; (ద్విజ ♦ ముఖ్యులు శూద్రులు మింతురచ్చటన్)
దరువుల నీడల న్నిలిచి ♦ తామరసాక్షులు పాడఁ; బంచమ
స్వరములఁ గూయఁ గోయిలలు ♦ చల్లని తెమ్మెర వీవ (మొల్ల) వ
ప్పురమున నేత్రపర్వములు ♦ పూవులతోఁటలు మీఱు నెంతయున్
గరు లరదంబు లశ్వములు ♦ గాల్బలముల్ దనరారు నప్పురం
బరయికఁ జంద్రవంశభవుఁ ♦ డౌ ధృతరాష్ట్రుఁ డనంగ ఱేఁడు భా
స్వరగతి నేలు నానృపుని ♦ సద్గుణము ల్గణియింపఁ బన్నగే
శ్వరునకు నైన శక్యమె? ని ♦ జం! బతఁడేమని చెప్ప సూర్యభూ
వర! యతథోక్తులం బలుకు ♦ వారల (జారులఁ జోరు) లన్ మదో
ద్ధురులయి (యొల్ల వేళఁ) బర ♦ దూషణముం బొనరించువారి నా
దరమున గారవింపఁడు బు ♦ ధప్రకరంబుల మెచ్చు (నెంతొ) స
చ్చరితుల నెంచు దీనుల వి ♦ చారము నూడనిఁ బాడఁజేయు నా
నరవరు సద్గుణంబుల వి ♦ నంగను నీకును జెప్ప నాకు ని
త్తఱి నదియెంతయేనియు ము ♦ దంబగుఁగాని; నృపాల! గ్రంథవి
స్తర మగునింక ముందఱిక ♦ థన్ వచియింతు వినంగదయ్య! యా

పరిబృఢుఁ డోర్పుమైఁ దనదు ♦ (బాహుబలంబు సెలంగ) నేలు నీ
ధర ; నెడఁ బాండురా జనెడు ♦ దమ్ముఁడు దోడ్పడుచుండు నంత నం
తరమున నొక్కనాఁడు (కడు) ♦ దర్పము మీఱఁగఁ బాండురాజు శ్రీ
కరముల దుష్టసత్వములఁ ♦ గాఱియ వెట్టఁగఁ గాన కేగి (బి
త్తర) మగు నేణరూపమున ♦ దారను గూడి రమించు కిందమున్
బరమతపోనిధిం దనదు ♦ బాణముచే హతుఁ జేయ నాతఁ డు
త్తరఁ దన ప్రాణము ల్విడుచుఁ ♦ దాపముతో నృపు జూచి యిట్లు క
క్కరముగ శాప మిచ్చె “ నను ♦ గాడఁగ నేయుటఁ జేసి కామసం
గరమున నీవు నీ సతి సు ♦ ఖంబుగ నుండినయప్డు పంచతం
బొరసెద ” వంచు శాపహతిఁ ♦ బొక్కి విభుండు విరక్తచిత్తుఁడై
తరుణులతోడ నా వనప ♦ దమ్మున మౌనులఁ గొల్చుచుండఁగా
ధరణిపయిన్ వసంత మవ ♦ తారము నెత్తె జను ల్నుతింపఁగా
నరుదుగ వృక్షము ల్లతలు ♦ నాకులు (రాల్చి చిగిర్చెఁ) గోయిలల్
బొరిఁబొరిఁ గూయసాఁగెఁ బ్రతి ♦ పుష్పవనంబునఁ గంపుతుమ్మెదల్
దిరిపము నెత్తఁగాఁ దొడఁగెఁ ♦ దేనియకై యొకరీతిఁ బాడుచుం
గరముల వీవన ల్విడువఁ ♦ గా నెడ మీఱయని యట్టి యామనిన్
సరసిజపత్త్రిముల్ గనులు ♦ చంద్రుఁడు మో (ము;హారంగుపైఁడి)బొం
గరము లురోజముల్ గళము ♦ కంబువు నొక్కులువడ్డచిన్నిముం
గురులును దేఁటిఱెక్కలును ♦ గోమలతం దులఁదూఁగు మాద్రి ; చి
త్తరువగు నామనోహరతఁ ♦ దామరచూలికి నైనఁ జెప్పఁగాఁ
దర మనరాని యట్టియది ♦ తన్విదరిన్ గనరా మనోభవా
తురుఁడయి పాండురాజు తమి ♦ తోఁ గవుగింటను గూర్చి పూఁపువి
ల్దూర దురమందుఁ దీరుటయుఁ ♦ దోడనె కిందము శాపశక్తిచే
మరణముఁ జెందె నయ్యెడల ♦ మాద్రియు దుఃఖపరీతచిత్తయై

కరమును “ కుంతి కుంతి ” యని ♦ క్రందనముం బొనరింప నంత నా
పె రయముతోడ వచ్చి పతి ♦ పృథ్వి మృతుండయి (యుంటఁజూచి) చె
చ్చెర నిటు పల్కె మాద్రి! కహ ♦ చెట్ట మొనర్చితి వయ్యో ! భర్త ని
ష్కరుణతఁ జంపివైచితివి ♦ గా యని యేడ్వఁగ నంతయుఁ సవి
స్తరముగఁ దెల్పి మాద్రి పతి ♦ శయ్య నొనర్చెను సాగుమానమున్
బరమమునుల్ తపోధనులు ♦ భవ్యులు కుంతిని శోకవిహ్వలన్
హానవగు దేవతాంశముల ♦ నచ్చటఁ బుట్టిన పాండుపుత్త్రులన్
గరిపురి కంపి రచ్చటను ♦ గౌరవపుత్త్రులతోడ వారలున్
మురువగు విద్యలం గురులు ♦ మోదముతోఁ దెలుపంగ నేర్చుచో
నరయక ధార్తరాష్ట్రుఁడు మ ♦ హాబలు వాయుతనూజు, నర్జునున్
నిరుపమచాపశక్తిఁ గన ♦ నేరక భీమున కోగిరమ్ములో
గరళముఁ బెట్టె నాతఁడును ♦ గానక మెక్కెనుగాని యా వృకో
దరునకు జీర్ణమయ్యె విత ♦ థంబుగ వారల యత్న మింగతిన్
బహుసములైన మార్గములఁ ♦ బాములఁ బెట్టియు హాని సెక్కి క
చ్చెరువడి కర్ణముఖ్యులను ♦ జేరి విరోధము లెంచుచుండిరన్
సరసులు గానఁ బాండవులు ♦ సైంతురు ధర్మపరీతచిత్తులై
యురక వసించిరన్ శకుని ♦ యున్ ధృతరాష్ట్రసుతుండును వారలే
పురకును వారి యాల్ ద్రుపద ♦ పుత్త్రికి నెగ్గుఁదలంచి చూడన
బ్బర మగు మాయజూదమును ♦ బన్ని యుధిష్ఠిరు నాడఁ బిల్చి యం
దరమర నోర్చి వారల మ ♦ హాటవికిం బనుపంగ వారు ని
బ్బరముగ రెండునుం బదియు ♦ వత్సరముల్ మును లాదరింపఁ గా
నుసుచిరలీల నుండి యటఁ ♦ జోద్యముగా నెరు లెవ్వరైనఁ ద
మ్మెఱుఁగక యుండ వత్సరము ♦ నేకము వ్రోవఁగఁ జేసి పిమ్మటన్

హరిఁ గరుణామయుం దమకు ♦ నా ధృతరాష్ట్రకుమారపాళికిన్
సిరియుఁ గులంబు నిల్చు గతిఁ ♦ జెల్మి యొనర్పఁగఁ గోరియంపఁగా
నురువడి ధార్తరాష్ట్రుఁడు మ ♦ హోగ్రతఁ గృష్ణుని గట్టఁజూడఁ గ్ర
చ్చఱ నది యంతయుం దెలిసి ♦ చక్రియు వారిఁ బరాభవించి క్ర
మ్మఱఁ జనుదెంచి వారికి స ♦ మస్తము సిక్కము చెప్పఁ బాండవుల్
కరిపురనాథుతోఁ గలసి ♦ కయ్యమునే (సిఘనుండు) భీష్ముఁడున్
గురుసుతముఖ్యదేశికుఁడు ♦ కుంభభవుండును మేటి కర్ణుఁడున్
గురుమతి శల్యుఁడున్ మొదలు ♦ ఘోరపరాక్రము లైన వారి నే
ర్పెఱఁ బరిమార్చి యెంతయును ♦ దేజ మెలర్ప వెలింగి రంతటన్
జిరము నృపాలధర్మములు ♦ చెప్పిన భీష్ముని యాజ్ఞఁ బార్థుఁ డ
ధ్వరము లొనర్చి కిల్బిషముఁ ♦ బాసి యశంబు గడించె నాగఁన్
బరులను గెల్చి మిత్రులును ♦ బంధుజనంబులు సంతసింపఁగా
గురుకరుణాంతరంగుఁ డయి ♦ కోవిదసత్కరు నురక్తుఁ డై
దురితవిదూరుఁ డై వివిధ ♦ దుష్టభయంకరుఁ డై ప్రవృద్ధ వీ
రరసనిధానమై యతఁడు ♦ రాజ్యము సేయుచునుండె నాతఁ డీ
ధరణిని గాచుచున్నపుడు ♦ దారులుగొట్టెడువారు లేరు ; కా
వరమున నన్యకామినులఁ ♦ బైకొనువారలు లేరు ; దీనులై
తిరుగుచునుండువారలును ♦ దేవుని మ్రొక్కనివారు లేరు త
త్పరులయి నిందలాడెడు న ♦ తజ్ఞులు లే రధిరాజభక్తి లే
క రహిఁ జరించు మానవులు ♦ గానఁ గరారు వివేకహీను లై
నెఱివిడి భర్తలం దెగడు ♦ నీరజనేత్రలు గానరార యం
దఱుఁ బరమేశుఁ గొల్చెడు బు ♦ ధస్తవనీయచరిత్రు లందఱున్
బరమపవిత్రవర్తనులు ♦ భవ్యయథార్థలసద్వచోధురం
ధరులగువార లందఱును ♦ ధర్మమతుల్ నృప! యేమిచెప్పుదున్.

బరువడి నెల్లకాలమును ♦ బాడినదే మఱిఁ బాడుచుండుఁ దా
సరుల విధంబుఁ గైకొనక ♦ చక్కనిపింత లొనర్ప నెంచి వే
గిరపడుచుంటి నీగతిని ♦ కీర్తివిశాల! వినంగదయ్య! యి
ట్లిరవుగఁ గొన్ని పాదముల ♦ నే మును గబ్బముతాత సెప్ప న
బ్బురపడి తత్సభాస్థలిని ♦ బోరన గద్దియ డిగ్గి గండపెం
డెరమును గృష్ణరాయఁడు తొ ♦ డెన్ నృపపుంగవ! నా కవిత్వ మా
తెఱఁగునఁ గర్ణపేయముగఁ ♦ దీయఁగ నున్నదో! లేదొ? కాని కీ
ర్తిరమణ! యంతకంటెఁ బలు ♦ రెట్టులు నీసభఁ జెప్పినాఁడ ని
ప్పరుసునఁ దత్ప్రసంగముగఁ ♦ బల్కుట నీ విటు సేయుమంచు నే
నురవుగఁ జెప్పుచుంటినని ♦ యూహ యొనర్పకుమయ్య! భూపురం
దర! బహుధాప్రసంగవశ ♦ తన్ వచియించితి నట్లు భూపతీ!

తెలిపిడి.

శతఘ్నిని గృహ్ణాపత్రికలోఁ బ్రకటించినప్పుడు మూలగ్రంథము స్వల్పముగా వ్రాయఁబడినది. గ్రంథకర్తలు మఱలఁ దమ నాటకమును ముద్రించుకొనునెడల నీ తప్పులను దొలఁగించుకొనవలసియుండుటచే నప్పటి చదువరు లీ దోషస్థానముల గుర్తింపలేరేమో ? యను తలంపున నేఁటి ముద్రణమునందు మూల మించుక పెంచి వ్రాయఁబడినది. మూలకవు లర్ధానుస్వారశకటరేఫ విషయమునందుఁ బట్టుదలగలవారగుటచే నా దోషముల సైతము తెలిపినారము. కాని యవి మేటి తప్పులు కావని తలంచు పాఠకులు ప్రథమగుళికలో నెం-1-2-4-6-10-11-14-19-20-35-40-43-50-52-53-54-56-57-59-62-66-70-71-72-74-76-77-81-84-సంఖ్య గల దోషములను ; ద్వితీయగుళికలో నెం-1-2-9-11-12-14-17-18-19-20-21-23-26-27-30-31-34-36-42-45-47-49-50-సంఖ్య గల దోషములను ; తృతీయగుళికలో నెం-1-3-5-6-7-8-9-10-11-13-16-18-19-20-21-23-25-26-33-37-40-43-45-47-48-53-54-55-56-58-59-63-64-67-70-71-80-81-82-85-88-91-93-94-95-96-100-105-సంఖ్య గల దోషములను వెరసి నూఱుదుష్టములను మాత్రము తప్పక పరికింతురుగాక ! వృద్ధకవు లొకానొకచో “ వివేకి ” యని స్త్రీపరముగాఁ బ్రయోగింప నొకపండితుఁ డది తప్పని తెలుపుటయు నప్పటి కాయనతో నది యొప్పే యని గ్రుద్దులాడిరి కాని తరువాతిపాణిగృహీతలో “ వివేకిని ” యనియే చెప్పుకొనిరి. అట్లే యిప్పుడు కాశకుశల నవలంబించి యివి దోషములు కావని యసంగతవాదమున కుపక్రమించినను బునర్ముద్రణమందు భవిష్యద్గ్రంథములందు నీ దోషములఁ జేరనీయ రని మాత్రము దృఢముగాఁ జెప్పఁగలము.

శ త ఘ్ని.

ప్ర థ మ గు ళి క.

"ఆర్జవం హి కుటిలేషు న నీతిః"

చ. "తిరుపతి! నీవునాకయితి ♦ తిట్టు సహింపు మటంచు" "వేంకటే
శ్వరుఁడు సహించెఁ గాని యిఁక ♦ సైఁపఁడు తిర్పతి" యంచు రిత్తఁచి
త్తరువుల వ్రాయుచుం దమకుఁ ♦ దామె ముదంపడి రజ్జులాడు మా
తిరుపతివేంకటేశ్వరుల ♦ తీరును లోకమువారు సూడరే!

ఈ కవులు పీఠికలో "అచ్చుతప్పులను ఆయాయంకముల చివరన వివరించితిమి గాని మఱికొన్ని స్వల్పములు లేకపోలేదు" అని వ్రాసికొని యున్నారు. మేమును వా రాయాయంకముల చివర వివరించిన యచ్చుతప్పులను ముద్రాప్రమాదములని చెప్పఁదగు మఱి కొన్ని స్వల్పములను గూడ విడిచి ప్రస్తుతకవుల నేరమిచే దొరలిన దోషములనుమాత్ర మిందు వ్రాసినారము.

ఇందుఁ జ్యుతసంస్కారదోషములుమాత్రము పెక్కు చూపఁబడినవి. శాస్త్రసిద్ధములు పండితసమ్మతములు నగు నీ దోషములను దొలఁగింప; దిద్దుకొనుటకంటె మంచియుపాయము లేదు. "సరసతిరుపతివేంకటేశకవులు" నట్లే సేయుదురు. కావున నిఁక దీనిపై ఖండన ముండనమండనములు పుట్టవు.

ప్రహసనప్రయోజ్యము లగు "ముక్కు తెగబారెడుచేసితి నిక్కమచ్యుతా!" మొదలగు పల్లెటూళ్లపట్టుదలమాటలను వారే యెఱిఁగి సవరించుకొందురు. వేఱె చెప్ప నక్కఱ లేదు.

1. చిగురున—తప్పు "చివర" అనియుండఁదగు. చిగురు=పల్లవము; లేఁత. చివర=కొన; అగ్రము. చూడుఁడు! శబ్దరత్నాకరము.

"ఉ. భారతసంగరాంతమునఁ ♦ బాంశుతనూభవులందు దుఃఖపున్
భారము దీర్చి వారల క ♦ పారపురాజ్యము నిచ్చి యుత్తరా
దారకు సేమ మారసి ప ♦ దంపడి వారల నశ్వమేధసం
చారులఁ జేయు కృష్ణుఁడు భృ♦శమ్ము యశ మ్మనిశమ్ము శమ్మిడున్."

2. ఇందుఁ గావ్యార్థము సూచింపఁబడక; వాచింపఁబడినది. "మనాక్కావ్యార్థసూచనమ్" అని యాలంకారికులు. కథ నంతయు సంగ్రహముగా మొదటిపద్యములో వ్రాయుట యశక్తిని సూచించును.

3. ఉత్తరాదారకు—ఈశబ్ద ముత్తర మగనిని బుత్త్రినిగూడఁ జెప్పుచుండుటచే నశ్లీలము. మఱియు "నుత్తర కృష్ణునిభార్య" యని యొక యపార్థము ఝుటితి స్ఫురించుచున్నది. దారాశబ్దము నాకారాంతస్త్రీలింగముగ వీ రందందుపయోగించియే యున్నారు. (భృశమ్ము యశమ్మనిశమ్ముశమ్మిడున్) విశేషార్థాధాయకములు గాక తూనికరాళ్ళవలె నొకటిమీఁద నొకటిగాఁ జేర్చి పెట్టఁబడిన యీ శబ్దములచే నీ పద్యము వెఱ్ఱితలలువేసిన తోఁటకూరచెట్టువలె నున్నది. ముందుముం దెక్కడను జూపని యీవైచిత్రి నిందేల చూపవలయునో? మొదటి పద్దె మనియా? బాగు!

4. ఇదుగో—ఇది దుష్టము "ఇదిగో" నని యుండును. "ఇదుగో, అదుగో, ఇరుగో, అరుగో, అను నపభ్రంశము లీ నాటకము నందుఁ గలవు.

5. గురువులతో గుద్దులాడ మొదలు పెట్టితివే ?—తప్పు. "గ్రుద్దులాడ" అనియుండును.

6. భారతగురు వెవరు ? ద్రోణాచార్యులా యేమి ?—గురువు, ఏక వచనము. ఎవరు, బహువచనము. ఇది "వాఁడెప్పుడువచ్చినారు" అను నట్లున్నది. "గురు వెవరు ?" అనిగాని "అతఁడు, ఇతఁడు, ఎతఁడు, పూజ్యవాచకములు" అనుట "గురు వెతఁడు" అనిగాని సవరించుకొనఁ దగు. ఇందుఁబలుచోట్ల "ధౌమ్యులుప్రవేశించును" "వ్యాసులుప్రవేశించును" అనివచనచ్యుతి గానఁబడును.

7. (యోజించి)—దీనికిఁ "కూర్చి" అను నర్థము గలదు. "యోచించి" అనునర్థము కర్తృవాంఛితము "టెంకాయపిచ్చికొండ" యైనది.

2 పుట.

8. నాకితఁడు లక్ష్యమా—"లక్ష్యుఁడా" అని యుండఁదగు.

9. బినతల్లి చెవులు బీరపువ్వులును గావఁట—తప్పు. బీఱ పువ్వులు.

10. మాయింటి యజమానిపుట్టింటినౌకరు—"యజమాన" అనిగాని "యజమానురాలు" అనిగాని యుండును. పుమాఖ్యగాని పుంలింగముపై జీష్ వేయఁగూడదు. "వక్ష్యమాణేత్యత్ర" అను భట్టదీక్షితనిర్వచనము నీకవులు తెలిసికొందురుగాక !

11. ఆఁడువాండ్ల మాటలనుబుచ్చుకొని మనము—ఇదినింద్య గ్రామ్యము. "ఆఁడువాండ్ర" అనునది శాస్త్రసిద్ధమని యెఱుంగునది.

12. నీకుచితమని తోఁచినదా ?—అరసున్నవిడుచుట యుచిత మని మీకుఁ దోఁచినదా ?

13. ప్రకృతముమరచితినే—ప్రకృతముగాదు మఱచినది శకట రేఫము.

14. సూత్ర—ఈనాఁడు మనముప్రదర్శింపఁదగిన నాటకమెయ్యది?

మారి—పాండవాశ్వమేధమని యూహించితిని.

సూత్ర—ఎట్లు?

మారి—మీరొనరించిన నాందినిబట్టి.

సూత్ర—చక్కఁగాఁ బోల్చితివి.

ఈ సూత్రధారుఁ డెంత తెలివిగలవాఁడో చూచితిరా? గురుపుత్త్రుఁడగు మైత్రేయుఁడు తన పిల్లల నిదురించునప్డు కొట్టఁగాఁ దన భార్య కోపించి యందులకు జరిమానాగా నాతని శిరోభూషణముఁ దెమ్మని పట్టుపట్టినదనియుఁ దా నాతనికి «కలహముకూడదు. నీ శిరోభూషణ మిమ్ము అని కబురంపితి» ననియు నసందర్భముగా నస్వాభావికముగాఁ గథాసూచనకై మారిషుఁ డుపన్యసించుచున్నను దెలిసికొనలేక «ఈనాఁడు మనము ప్రదర్శింపఁ దగిన నాటకమెయ్యది?» అని మారిషు నడుగుచున్నాఁడు. ఇంతియకాదు! అంత గూఢముగా సూచ్యార్థముగల యీనాందిని బట్టి పాండవాశ్వమేధము ప్రదర్శింపఁదగినదని యూహించినందులకు «ఎంతచక్కఁగాఁ బోల్చితివి?» అని మారిషునిగుఱించి సంతసించుచున్నాఁడు. ఇంత కుశాగ్రబుద్ధి ప్రదర్శించిన యీనాటక మెంతచక్కఁగానుండునో చూతము!

15. ఈగ్రహింపువలననేకాబోలును—ఈ రూపము లెక్కడివి?

3 పుట.

16. కవులప్రశంస బొత్తుగా సభాస్తారులకు—తప్పు. బొత్తిగా

17. శ్రుతపఱపము—కాదు. పఱుపము.

18. ఈకవులంగుఱించి వేఱే మనము చెప్పనక్కర లేదు—నిః మే నిజమే "అక్కఱ" అని యుండును.

19. అదుగో చూచితివా?—ఆ! చూచితిని శబ్దము పాడైనది. సంధి చెడినది. "అదిగోఁ జూచితివా?" అనియుండవలెను.

20. మైత్రేయుఁడు గాఁడు అశ్వద్ధామ—అశ్వద్ధామయును గాఁడు. అశ్వత్థామ.

21. అశ్వద్ధామ కృపకృతవర్మలతోఁ బ్రవేశించును—పై యజ్ఞానము నిది స్థిరీకరించుచున్నది.

4 పుట.

22. దుర్యోధన! ఇదుగో నీమనమ్మున—తప్పు—పై—

23. వార్త కేనినోఁచవేమో—నోఁచవు.

24. వారల వెదుకకత్వరగా—తప్పు. వెదకక

25. జరిగినవట్టువినిపింప వచ్చితిని—ఇదియపహాసము. "జరిగి నంతవట్టు" అని దిద్దికొనునది.

26. ఉ. ఆయితమైతినీకొదువయన్నది నాకిఁకనుండకుండుతన్— కొదవ.

27. చ. హ్రదమునడాగెనంచు నృపునాగడికహాఁతలు—ఆగడి.

28. మిమ్మితఁడు శేషము మిగుల్చఁడనుకొంటిగే—విశే షములేని "శేష" శబ్దమిటననన్వయదోషమును దెచ్చిపెట్టినది.

29. శా. చంపీచంపనిరీతిఁ జంపితినిధృష్టద్యుమ్ను సైన్యమ్ము లన్—ఇది "మెఱిఁగీమెఱుఁగని" రీతిగానున్నది. నింద్యగ్రామ్యము.

30. నిన్నెవరేనిఁ దేరిపాఱఁజూడఁ—తేఱ

31. మరల నడుగుచున్నాఁడను—"వాఁడు" అనుచోఁ దక్క నిట్టిరూపభేదమ్ముల నరసున్న యుండునని కవి యెఱుంగఁడు. ముందు ముందు చూడఁదగు.

32. ఆంబికేయున కెఱిఁగించి యూరడింపుదురుగాక !—ఊఱడింపుదురు.

33. రారాజుతో నిందాక నీమాట చెప్పితినా ?—ఈ "దాక" లో నరసున్న వేయుఁడు.

34. క కష్టములు వెట్టి తుదకు ని, కృష్టంపుంజంపుజంపి ♦ కెడపితినసుమీ—ఇందలితబ్బిబ్బులను దిద్దుకొందురుగాక !

6 పుట.

35. తక్కిన రాజులనందఱినిగూడ నడిగితి—అందఱను సాధురూపము.

36. నీవీక్రోధావేశముచే నిప్పుడు మరచితివి —ఱ—పై—

37. సూర్యుఁడుదయించినాడే ?—పై—

38. క. మందేహులనెడి రక్కసు, లందఱినింపునిమిరక్త మది తన దేహం—పై— ఈ "యది" యెందులకువచ్చినయది ? యతిభిక్షుకుఁ గాఁబోలును !

39. చనియెడినడుగో—పై—

(40) (దృష్టినిగుడ్చి) అదుగో—తప్పు. "నిగిడ్చి" అని యుండు. బాలవ్యాకరణము రామినిట్టితప్పులుగలుగక మానవు.

41. (ఖడ్గము బారవైచి పరిక్రమించి) ఇదుగో—బాఱ

7 పుట.

42. అశ్వద్ధామనుగిశ్వద్ధామను—పై—

43. గీ. అతఁడు చిరజీవివివిధశస్త్రాస్త్రవేది—“అస్త్రశస్త్ర వేది” అని ప్రయోగింపఁదగు. “అజాద్యదంతంపూర్వమ్” అను సూత్రము నెఱుంగునది. పూర్వనిపాతమున కనిత్యతనొప్పని యీ యాచార్యులు సవరించుకొనుట యుక్తము.

8 పుట.

44. కృపాశ్వత్థామలు నల్వురును—గ్రుడ్డివానిచేతి జాయి వలె నొకప్పుడైనను సూటిపడలేదు. వీరికీశబ్ద స్వరూపమే తెలియదు.

45. అదుగో ద్వైపాయనాశ్రమము—పై—

46. దృష్టినిగుడ్చి—పై—

47. వెదుకవలయును—పై—

9 పుట.

48. అడుగో యొక పిన్నసన్యాసి—పై—

49. కాడు కాడు అశ్వత్థామ—పై—

50. (అశ్వత్థామ ప్రవేశించును)—ఈసంధియెక్కడిదో?

51. (పండ్లుపటపటగొరుకుచు)—శకటరేఫముగొఱుకఁబడినది.

52. ఉ. నిద్రాణులఁజంపి దొంగవలెఁ దాపసినై యిట కేగుదెంచితే—అపశబ్దము “తపసి” యనిగాని “తాపసుఁడు” అనిగాని యుండును.

53. (ఊరకొనును)—ఇది ప్రకృతిప్రత్యయజ్ఞానములేక వ్రాసినది. “ఊరక + ఉండును” అనుదానికీపాటువచ్చినది.

54. గీ. గురుసుతుండవటంచూరకొందుమనుచు—ఇది స్వయజ్ఞతను స్థిరీకరించుచున్నది.

55. మనమూరకున్నను ఈతఁడూరకొన్నట్లు లేఁడు —

10 పుట.

56. దేవునై। గురువునునై యనుంగతిని—మొదటి య[illegible]ణము తప్పినది. రెండవది వ్యాకరణజ్ఞానశూన్యతను దెలుపుచున్నది.

57. బ్రహ్మశిరంబు సరంహ్మాఁడై మహీ దేవసుతుండు నించె— అస్త్రమునింపఁదగినదిగాదు. (చూ. శ. ర.)

58. దగ్గరనుండియు నిట్టిపని చూచుచు నూరకొంటివేమి— దగ్గఱ.

59. క. ఇప్పటికి నెన్నియుద్ధము। లిప్పుడమింజరిగె నెవ్వరేనియు దీనిం। గుప్పిరె—'బాణములుగుప్పిరి' అని వాడుదురు. 'బాణము గుప్పిరి' అని విజ్ఞులు ప్రయోగింపరు.

60. నేనాయస్త్రముగ్రిమ్మరింతు—ముందు లఘురేఫమును గ్రిమ్మరింపుఁడు.

11 వ పుట.

61. గీ. పనికిఁజొరనేని బీతులఁజెనకనేని—తప్పు.

62. ఇదుగో యుపసంహరించు—పై—

63. పరగుసుయోధనున్—పరఁగు.

64. లోకవినాశరము బాటికిఁ దాగుట గాకయుండుతన్—బారికి.

12, 13 పుటలు.

65. అస్త్రమును బ్రజ్వలింపఁజేయుచు—ఈయజాగళస్తనమేల?

66. ఉ. కర్ణుఁడు దుర్ణయుండగుచుఁగౌరవనాథునిఁబాడుచేసె— వృత్యనుప్రాసమువచ్చినదను సంబరమే, కాని పాపము! చ్యుతసంస్కారము నెఱుంగరైరి. "దురష్టత్వ" అనువార్తికము జ్ఞప్తికి వచ్చిన నీపాటురాకుండును.

67 విరమింపనెంచుకొన్నాడను—చేతికివచ్చినట్లు వ్రాయుదురు గాని నిశ్చితశబ్దస్వరూపజ్ఞానములేదు—పై—

68. ద్రుపదునాత్మజ నూరడిలంగఁబల్కుఁడు—పై—

69. ఏమునుబోయెద మిచ్చకచ్చుగ౯ — ఏమి యన్వయాను గుణ్యము? వెఱ్ఱియర్థమును జెప్పుటకంటె దిద్దుకొనుటయుక్తము.

చ. విదురునియింట విందనుచుఁబెట్టితి సంధిచెడంగ — ఈవాక్యమును భ్రష్టమే.

14 పుట.

70. ధర్మరాజును ద్రౌపదియు బ్రవేశింతురు. వ్యాసాదులు నిష్క్రమింతురు — ఇదిరెండవయంకమా? లేక రంగమా? సంస్కృతనాటకములయందుఁ దక్క నంకమధ్యంబునఁ బూర్వప్రవిష్టపాత్రముల నన్నింటి నొక్కసారిగాఁ ద్రోసిపుచ్చి, మఱియొకమేళమును బ్రవేశపెట్టుట సమయసిద్ధముగాదు. నాటకలక్షణమును వెక్కిరించుచున్న యిదినాటకమా? బూటకమా?

71. కృపాచార్యులైన బోధింపకపోయె — తప్పుదిద్దుకొనునది.

72. కృపాచార్యులు ప్రవేశించును — పై —

73. ఊరడిల్లుమూరడిల్లుము — పై —

15 పుట.

74. అన్నిఁటికిని భగవంతుఁడేమూలము — "అన్నింటి" అను రూపంబున నెఱుసున్నయుండుటంజేసి "అన్నిఁటి" అనిరూపాంతరము వ్రాయు నీకవుల యాంధ్రజ్ఞానము పూజ్యము.

75. ఇట్లు వృధావిలపించెదమ్మ! — వృధా-ఇది యశ్వద్థామ వంటిది.

76. ఉ. ఆలములోని గురునాత్మజుఁడేమిటికల్లఁగావలె౯ — దీని కర్థమేమైనఁగలదా? గురుపుత్త్రుఁడాలమునలేఁడా? అప్పటికాలమే లేదా? ఈబీఱపీఁచు పాకము నెట్లో విడఁదీయుదురు కాఁబోలు! కానిండు మాతము.

77. చ. కుపితమనస్కుఁడై యితఁడు కోలుమసంగెను సైన్యమెల్లఁ—కోలుమసంగెను=మిక్కిలివిజృంభించెను. 'చంపెను' అను నర్థము లేదు. 'ఇతఁడు సైన్యమెల్లను మిక్కిలి విజృంభించెను' ఏమి యన్వయానుగుణ్యము ? 'షడపూపములు, దశదాడిమములు.'

16 పుట.

78. దుష్కృత్యము నుగ్గడించుచున్నాఁడే—పై—

79. ఇదుగో యాతని శిరోరత్నము—సంధించెడినది.

80. నీప్రతిన నెరవేర్చుకొనుము—నెఱవేర్చు.

17 పుట.

81. సా। ధ్యమయినవట్టుఁదామనలఁ దాకకయే బవరంబొనర్చె—అయినంతపట్టు. ఏమియుందోఁచకున్నపుడు వీరికిఁ 'దా' ప్రత్యక్షమగుచుండును.

82. తాకకయే—ఇందరసున్న గలదు.

83. ఇట్టియుత్తముఁడు తటస్థమౌనె ?—"తటస్థుఁడౌనె" అని దిద్దుకొనునది.

84. ఒకరా యిద్దరా, అయిదుగురు కొమరులు—సంఖ్యావాచకము నిత్యైకవచనాంతముగాన 'ఒకఁడా' అని యుండును. ఇద్దఱా.

18 పుట.

85. నూఱుగుఱుకొమరులు వ్రాయిన—తప్పు. నూఱుగురు.

ఇది శ్రీవేంకటరామకృష్ణ ప్రయుక్తమగు శతఘ్ని

ప్ర థ మ గు ళి క.

శతఘ్ని.

ద్వితీయగుళిక.

చదువరులారా! వినుండు. మా వృద్ధకవులు:—

శా. కాఱుల్ వల్కిరి; కల్ల లాడిరి; యసత్కాల్పంబులన్ వ్రాయఁగాఁ
ప్రారంభించిరి మాఱువేసముల; నైపన్ వచ్చునే? వారి దు
ర్వారాటోపవిజృంభమాణకుకవిత్వప్రాభవోద్రిక్తని
స్సారగ్రంథనిబంధనమ్ముల యథేచ్ఛన్ జించి చెండాడకే.

తొలుదొల్త మేము నూఱుతప్పులను మాత్రమే చూప నెంచి 'శతఘ్ని' యను నామముతో నీ గ్రంథముఁ బ్రారంభించితిమి. 'దోసములగని' యనఁదగు నీ నాటకమునందు మా తలంపు మొదటి యంకమునందే నెఱవేఱినది. కొండొకచో రెండేసితప్పుల కొక యంక మిడకున్న నెనుబదికిఁ బైగా లెక్కింపఁబడిన యీ తప్పులు శతసంఖ్యను దాఁటినవియే. అంత 'నిఁక ముందెట్టి దోషము లుండునో చూత' మను నొక విశేషాభిలాష పొడముటయు మేము మఱలఁ దక్కిన యంకములఁ గూడఁ బరీక్షింపఁ దొరకొంటిమి. ఇప్పుడు 'శతఘ్ని' యను పేరన్వర్థము గాదని తలంపవలదు. 'శతం సహస్ర మయుతం సర్వ మానంత్యవాచక' మ్మని యుండుటఁ బూర్వోక్తనామము సంఘటించునదియే. ఇందౌచిత్యప్రధానములగు దోషములు ప్రథమపరిగణనీయములే యయ్యుఁ బేర్కొనఁబడలేదు. వానిఁగూడ వ్రాసిన నిదిమఱల నా భారతమంత కావలసివచ్చును. సజాతీయములగు దోషములు రెండుమూఁడుసార్లు లెక్కించుట పూర్వోక్తదోషనిర్ధారణార్థ

మని యెఱుంగునది. ఇంక ముందు పూర్వాగుళ్లికో క్తదుష్టములు కొన్ని గణింపకపోవుట గ్రంథవిస్తరభీతిచేతనే. విశేషము గోరువారు (దేవీ భాగవత) దోషసహస్రము నరయఁ బ్రార్థితులు.

19 పుట.

1 ఆయభిమన్యుఁ డిట్లనే। యయ్యకునమ్మకుంగడుపునందు— 'ఇట్లే' అని యుంఁపును. 'ఇట్లు + అ + ను + ఏ' అని యొక వెఱ్ఱిచ్ఛేదము సేయుదమన్నను ఏవకారార్థకములగు అ, ఏకారములు రెండేల? సముచ్చయనుకార మెక్కడకు? పాశ్చాత్యులు 'ఇట్ల' అట్ల' అని పలుకుదురు. అది ద్రుతాంతమనుకొని వీరిట్లు తప్పిరి.

20 పుట.

2 'సర్వేజనాస్సుఖినోభవంతు' అందఱును సుఖముగా నుండవలెనని యెవరు కోరుదురో— ఈ రచనాచమత్కార మెక్కడిది? ఇది నాటకనిర్మాతల ఫక్కియా? లేక వ్రతకల్పముల కర్థము సెప్పు గ్రామ పురోహితుని ఫక్కియా?

3 సీ। తెల్లినవార్తవింటిఁ గడ తేరితిఁ జచ్చితి—శకట రేఫము గడ తేఱినది.

21 పుట.

4 ద్రుపదాత్మజాత నన్వాయము సేయఁగాఁదగదురా—ఈనకారద్విత్వ మజాగళ స్తనము.

5 గీ॥ తెల్లమాయె వృథామాట ధీరులనరు—వృథా.

6 వృథాగ్రహముల్ తుది ముప్పొనర్పవే—పై—

22 పుట.

7 వ్యాసులు ప్రవేశించును—పై—

8 తామివ్వారిం దేర్చి యనుగ్రహింపవలయు — ఇదితప్పు. దీని వివరణము దోషసహస్రియందుఁ గలదు.

23 పుట.

9 వంశపుం। గురువగు ద్రోణుకన్న ననఁగూడదుగానియెరుల్ వలంతులే? — ఈవాక్యము విరామశయ్యామాత్రపూరకమును, విపరీతార్థప్రదమును.

10 ఉ॥ఐదుగురైదుగుర్గలిగియట్లనయుండిరిసోదరాత్మజుల్ — పై

11 ఒం। డొరులునశింతురే? కడుపులొక్కటఁ గాలిన నన్నదమ్ములై — ఈతబ్బిబ్బు దిద్దుకొనునది.

24 పుట.

12 ఆత్మవిఘాత్మకత్వముల్। దెచ్చునెసద్గతిక్, వలదే? తేకువ — 'విఘాతుకత్వముల్' అని యుండఁదగు. "లషపతేత్యాదినా ఉక ఇక్"

13 ఇయ్యెడ వృథావిలపించెద రింతయేటికిక్ — పై — ఈ శబ్దస్వరూపము వీరికిఁ దెలియదనుట కింక వ్రాయనక్కఱలేదు.

25 పుట.

14 ఎందటికీవుతండ్రివో మఱెందటికిందనుజుండవో — 'ఎందటికి' అను రూపము దుష్టము. 'ఎందఱకు' అని దిద్దుకొని దానితోబాటు 'రాజుకుండవో' అను నర్థమిచ్చు 'దనుజుండవో' అనుదానినిగూడ సవరించుకొనుట యుక్తము.

15 చిందరవందరఁజేయ నాయమే — తప్పు, చిందఱవందఱ.

16 ఎప్పటికప్పుడే మరచియీగతి — పాడగుచున్నది.

17 కులానఁగళంకునించు న। క్కొడుకులు గొడ్డుఱాలే — ఇది విశ్వామిత్రసృష్టి. 'కళంకము' అని యుండు. (చూ. శ. ర.)

26 పుట.

18 విదు. మనముగూడ నయ్యేడకుఁ దక్కుంగలజనులతో నరిగి యొకసారి చూచి యుచితక్రియలు నిర్వర్తించుటయే కర్తవ్యము. (నిష్క్రమింతురు)—గాంధారియు ధృతరాష్ట్రుఁడు విదురుఁడు వ్యాసుఁడు రంగము శూన్యముగఁజేసి యొక్కసారి నిష్క్రమించిరి. పిదపఁ బాండవులు కృష్ణసహితముగఁబ్రవేశించిరి. ఇదివిష్కంభమూ: కాదు. విష్కంభమునందుఁ బ్రధానపాత్రప్రవేశ ముండరాదనునంతవఱకు వీరలకుఁ దెలిసియేయున్నది. అంకమధ్యమున సర్వపాత్ర నిష్క్రమణము గూడ దోషమని యిఁకముందు తెలిసికొందురుగాక!

19 మోమోట మొకింత దక్కి ముది తొక్కుల—ఇదియును "కళంకు" వంటిదే. "ముదివగ్గుల" అని సవరించుకొనునది.

20 సైన్యముల్ బొచ్చెముమైవధింపుటకుఁబుచ్చినదుర్మదు—వధించుట. ఇది యాంధ్రవ్యాకరణజ్ఞానప్రాగభావమును దెలుపునది.

21 దు। శ్చరితులుచచ్చియుల్ బగఁబిశాచములైకనఁజేతురు—'చేతురు, పోతురు' ఇత్యాదు లసాధువులని యెఱుంగునది.

ఉ. చేతురు పోతు రంచుఁ దమ చేతికి వచ్చినయట్టిరీతిగా
బూతులు వ్రాసి భాగవతముల్ రచియించితి మంధ్రభారత
ఖ్యాతి నెసంగు నిద్దని జగంబునఁ జాటినయంతమాత్ర వి
ద్యాతిశయంబు గల్గిన మహాశయు లౌ నని సమ్మతింతురే?

దోషసహస్రము.

27 పుట.

22 క॥ తల నెరసినంతనే పెద్దలె?—నిక్కమే. తల నరసినంతనే పెద్దలుగారు. విశేషజ్ఞులు వృద్ధులనంబరఁగుదురు. 'న తేన వృద్ధో భవతి। యేనాస్య పలితంశిరః। యోవాయువా ప్యధీయాన। స్తం దేవాః "స్థవిరం" విదుః.

28 పుట.

23. కృష్ణు—(దృష్టినిగుడ్చి) ధర్మనందనా! అరుగో విదురధృత రాష్ట్రులిట వచ్చుచున్నారు— ఇది తప్పు. 'నిగిడ్చి' అని యుండును. బాలవ్యాకరణముపఠించునది.

24. విదు. అన్నయ్యా! అదేపాలికలను దగ్గరకు వచ్చినారము—దిద్దుకొనుఁడు.

25. శా. ఐదూళ్ళనియుఁజాలునంచుమహరినీవంపింపఁగాలేదే?— ఎవనిచేనంపించినాఁడు? అంపఁగాలేదే? అనుఁడు.

26. తండ్రీ! నీ। వేదిక్కే మని నిన్నుఁగూడఁజెలుపన్నే నెంతునో పుత్త్రికా! —సంధిజ్ఞానములేమి యతినడపులపాలుసేసిరి. "లుక్సంశ్లేషానాచి" అని శబ్దానుశాసనమూల సూత్రము.

29 పుట.

27. ధృత—నాయనా! ధర్మనందనా! భీమన్న యేడోయి?— "ఏడనోయి" యనిసాధురూపము. వీరుకళలెవ్వియో ద్రుతప్రకృతికము లెవ్వియో తెలిసికొని మఱి కబ్బముచెప్పిన బాగుండును.

28. క. క్షితియెల్లను నొక్కటైనఁ జేసెడిదన్నే—ఏపూర్యాదుల లోఁజేర్చుటకంటె దిద్దుకొనుటమంచిది.

30 పుట.

29. గీ. అన్నకన్న నుబలవశులవని లేర। యనుచుననుకొంటి— ఇదిగ్రామ్యోక్తి. "బలవంతు" లనినచో బాగుండును.

30. దు। ర్ధీమహితున్ మదగ్రజుని బోరణఁజేసి పరామృశింపఁగా—ఇదిగుణములేమిఁజెడినది. వెంకయ్య వ్యాకరణము విడిచి బాల వ్యాకరణముఁ బట్టుదురుగాక!

31. భగవంతుఁడెట్టిఁగి గుడ్డివానిఁగాఁ జేయఁబట్టిగాని—గుడ్డివాఁడుగా నని సవరింపుఁడు.

31 పుట.

32. ఉ. భూమినిబుట్టిచుట్టరికమున్ మమ బ్రోటులతోడ— తప్పు. వ్యాకరణము! వ్యాకరణము!!

33. మ. ఎమటంజెప్పఁగరాదుగాని యితఁడేపృథ్వీభరంబోక్క టా।—తప్పు—పై— ఇట్టివీకవులకష్టీలములు.

34. మొఱ్ఱకఁ దగున్ వాఁడనుకోకుమీతఁడుజగత్కళ్యాణ శీలుండు మొఱ్ఱకఁ దగున్ వాఁడును—వెనుకనొకచో " అనుంగతి " అనివ్రాసిరి. వహ్వా! ఇప్పుడు ' తగున్ వాఁడు ' అనివ్రాయుచున్నారు. ఈదుర్తిమేయబ్బాయి నాయఁడుగారివ్యాకరణము వలన సిద్ధమగునో? " వాఁడు కృష్ణుఁడు మొఱ్ఱకఁదగుణ అనుకోకుము. " అనియొక యాభాసాన్వయముఁజెప్పరుగదా?

32 పుట.

35. ఉ. మున్నొకసారిఁ జూచితిని ముద్దులుమూటలుగట్టఁజాలునీ। యన్నువరూపు—" అల్పరూపము " అని యర్థము. " విశ్వరూపము " అనునర్థము రాదు.

36. దయయుంచుము భక్తపరా! పరాత్పరా!—ఇది దుష్టము. సంస్కృతజ్ఞానములేనివారిది యేకపదమనుకొనియు, మఱికొంద ఱంతద్మృఖు ' లలుక్సమాస ' మనుకొనియు వాడుదురు. పరాత్—పరా.

37. ఒక్కసారి దగ్గరగాఁ దీసికొనిపోయి చూపింపుము—ఒకచోనైనను దిన్నఁగాఁ బడలేదు.

38. చ. విరిగిన తేరులా! యివి, భువిఁ బడిపోయిన గారుబారులా!—శకటరేఫము విఱిగినది.

39. సురిగినశూరులా!—అరసున్న సురిఁగినది.

33 పుట.

40. నా। దాదార్భాగ్యమకాక నీకురిపులన్నా? గడ్డిపోచల్గదా!—అరసున్న లేమి గడ్డిపోఁచలే.

41. ఉ. అన్నప్రతిజ్ఞ త్రిప్పుటకున్నెచనియే బ్రతిమాలుకొందు—"శ్రేవాంగు"లన్నట్లున్నది. "బతిమాలు" అనిసాధువు. (చూ. శ. ర)

42. ఉ. ఒక్కరో యిద్దరో శతమునొక్క మొగిఁ బలియిచ్చి—ఈమూఁడు తప్పలను దిద్దుకొనఁదగు.

34 పుట.

43. రణమ్ము వంచనపరాధిఁగఁ జూచి—పై—

44. నిష్కృతిపనమ్ముఁక లేదుగదమ్మ యెమ్మెయిఁ— ద్వితీయచతుర్థవర్ణజ్ఞానములేదు.

45. భవత్సుతుఁడు గు। ష్కరమునవల్వలొల్చుతఁజెఁ—'ముష్కరతను' అనియుండును. 'ముష్కరునిధర్మము ముష్కరత' అనియొప్పుంగునది.

35 పుట.

46. ఉ. కూ। కటివేళ్లశోడఁ గురుకోటికఃరుట్పటలిఁ—క్లోటి, పటలి రెండేల? కురుటక = వృక్షము. ఎంతచక్కనిపదముపయోగించినారు! ఈనాటకమునకుఁ దగియేయున్నది లెండు!

47. భరంబటంచేఁ దలపోతు—తప్పు—పై—

48. కృష్ణ. (లేనిసంతోషముతో) అత్తా! నీవునాకుశాపమిచ్చిన ను—దీని నన్వయించుటకెన్ని పదముల ధ్యాహార్యములు కావలయును "సంతోషము నభినయించి" అనుటయుక్తము.

49. శాశ్వతమ్ము! గానిలుచువారలంచుజగానఁ గలరే? —ఈ యంచునకుఁ దరిలేదు.

36 పుట.

50. అందఱినినోదార్చి యుచితక్రియలు నెరవేర్పఁ బోవుదము— పై—

ఇది శ్రీవేంకటరామకృష్ణ ప్రయుక్త శతఘ్ని
ద్వితీయగుళిక.

శతఘ్ని.

తృతీయగుళిక.

చదువరులారా! వినుఁడు! సింహావలోకనన్యాయంబునఁ బూర్వోక్తదోషములు కొన్ని పద్యరూపంబున మఱలఁ జమత్కరింపఁబడుచున్నవి.

సీ॥ తద్ధితజ్ఞాన మింతయును లేదని మొత్తి
పలుక "నశ్వద్ధామ" ప్రబలసాక్షి
ఆగమజ్ఞ పూజ్య మని చెప్ప "మ్రొక్కఁద
గుఱ వాఁడు కృష్ణుండు" గొప్పసాక్షి
ధాతుపాఠము విస్మృతంబని నిష్ఠించి
యన "దుర్ణయుఁడు కర్ణుఁ" డధికసాక్షి
ద్రుతకళావేద మధోగతం బని పల్క
"భీమన్న యేశోయి" పెద్దసాక్షి

గీ॥ వచనహానికిని సాక్షి గా వలయునేని
"గ్రామ్యులంతఁబ్రవేశించుఁ" దలఁప నిట్లు
సరసతిరుపతివేంకటేశ్వరులఁ దెలుప
భారతమ్మంతయును సాక్షి భావమందు॥

ఇట్లే యీ నాటకమునం దెన్నియేని బూటకములు గలవు. వానినన్నిటిని లెక్కించుటకు మాకును జదువుటకు మీకును విసుగగు

చున్నది. కావున నిఁకఁ బుటకు రెండేసి మూఁడేసి తప్పులు మాత్ర మీక్రిందిపట్టికలో వ్రాయుచు నీగ్రంథమును ముగించెదము. కొన్ని దోషములకు మాత్ర మించు శిక్ష వ్రాయుదుము. తక్కినవి సుగమములు.

37 పుట.

1. ఎగిరిమీఁదఁ । బడిశపించునుగాని దు ర్వాసులకట । కొం పతీఁతకుఁగాక తా గుంతికేల—(1) వచనచ్యుతి (2) పరిహాసపు మాటలు (3) పాదపూర్తి పరదేవ 'తా'.

2. పోసివచ్చినవాఁడను రానేవచ్చినాను—రెండుతప్పులు. బాల వ్యాకరణము చదువమిఁగలిగినవి.

38 పుట.

3. సూతతనూజునిగాఁగఁ జూచు స । ర్వాతిశయుండు సోదరుఁడె —ఇక్కడ నీద్వితీయ కేవలము దుష్టము. మఱియొకచోనేని "ఔపదేశిక ప్రాయోగిక యోరాపదేశికస్యైవగ్రహణమ్." అనుట భావార్థక యోగంబునఁ బ్రథమయే కర్తవ్యము.

39 పుట.

4. మున్నరికంపుమాటల సముద్ధతిఁజూపితిఁ బాపినైతినా । య న్నయటంచు—మున్నరిక= "ధైర్యము" సాధువు. వృద్ధకవుల మతముచే "కంపు" అనుచో నశ్లీలము.

5. నా । యన్నయటం చెఱుంగక మహాత్మ! కడుం జెడిపోతి నింతకుఁ—పై—

6. మా । యన్నయజాతశత్రు గని నప్పటికన్నను—జడంబుగామి "అన్న" అనుప్రథమ 'అజాతశత్రుఁ' అను ద్వితీయతో నన్వయింపదు.

7. సభామధ్యమున నన్ను (నెకసక్కెపుమాటల) గేలిసేయ నదియేమో—కుండలిత మక్కఱలేదు. పునరుక్తి.

40 పుట.

8. బ్రహ్మర్షులుదా । మేరుపరచిరిట విఘ్నము । నారదుఁడో నరించెననుచు నాపైఁబడదే—(1) 'ఏరుపరచిరి'. తప్పు. (2) 'అనుచు' వర్తమాన ప్రత్యయమనన్వితము.

9. కుంతీమహాదేవియూ । జ్ఞ న్నీ కేమును మున్న భార్యయగు పాంచాలిఁ గురుద్రోహిమై—ఇది యసందర్భము. 'కుంతీదేవి దాని మీఁదేవు రుపయోగింపుఁడని కొడుకుల నియమించి' అని భారతము. అప్డుకర్ణుఁడాపె మదిలోనేనిలేఁడు.

41 పుట.

10. గీ. నాకొక్కకప్పుడు మనముననూహ సేతు—పై—

11. ఉ. పాతకినైతిముక్కు తెగబారెడు చేసితి నిక్కమచ్యుతా!—పరిమాణార్థకమగు 'నెడు' లో నర్థబిందువు గలదని యెఱుంగునది.

42 పుట.

12 గీ. కోరి బ్రతిమాలిరాధతోఁ గొంతచెప్పి—పై—

13. మీరు "రాజ్యమువదలి యరణ్యమునకుఁ బదుం" డనిన—ఇది గ్రామ్యక్రియ. (చూ. బా. వ్యా)

14. ఉ. అన్నగదా మనందఱికి నాతనిమాటకు నడ్డువారమే—పై—

43 పుట.

15. ధర్మజుఁ డించుక దూర—పై—

16. "నేను గపటముగాఁ గర్ణునిఁ జంపించినా" నని—పై—

44 పుట.

17. శిశు వెక్కడ నేని యూకొట్టునా ? యూకొట్టునేయనుఁడు—
ఇది సర్వత్రపాడైనది.

18. చిగురుసంగతికి నేను త్తరము చెప్పఁజాలను—నిజమే.

19. గీ. అతని కతమునఁ బుడమికే యడరుగల్గు ?—అడరు=
ఆధిక్యము. ఇది యిక్కడ సరిపడదు. ఎడరు=భంగము ; ఇది తగునుగా
ని యతి సెడును.

45 పుట.

20. వచింపలేము కా! నీ వినుమొక్కమాట యెదియేనియు—
కానీ. ఇది కానియొక్క రూపము. వడి సెడినది.

21. కడచినదానికిఁ వగచి కార్యము లేదు—'వగవ' అనిన న
ర్థవంతమగు.

46, 47 పుటలు.

22. ఆమెయుఁ బుట్టెడుదుఃఖములోఁ నున్నది—పై—

23. గీ. దానిపై నిన్నికష్టముల్ దాపరించి—'దాఁపరించు=
దాఁగిలించు.' శబ్దము చెడినది. అర్థము కుదిరిగినదికాదు. ఇంకేమికా
వలెను ?

24. గీ. కడువిర క్తిని నన్నుకారడవి కేగ—పై—

25. నే నెక్కడ యాతఁ డెక్కడ ? యిసీ—ఏమిసంధివివేకము !
ఇది ప్రైమరీపరీక్షలోఁ గృతార్థుఁడుకానివానికిని దెలియునదే. "ఏనేడ
నిందాత్ము లేడ" భారతము.

48—53 పుటలు.

26. 'వట్టిపినాసి' వీఁడనెడువాఁడెటు నేమెడఁ గట్టికొందునో—
'పినాసి' ఇది యపశబ్దము.

27. అంత నాకపురుషుఁడు ప్రవేశించును. 'ఇదుగో' యని ఉత్తరమిచ్చును—పై—

28. ద్రాప. (తనలో) అమ్మయ్యా! ఇప్పటికి బ్రదికితిమి—
అమ్మయ్య, అయ్యమ్మ ఇవి యనాకరములు. (చూ. శ. ర.)

29. అర్ధరథునిజేసి యవమానపఱచి—పై—

30. విన్నను దరుగవు—రెండుతప్పులు.

31. ధర్మ- అట్లనే యొనరింపుము—పై—

32. ఎ। ట్టెట్టులునేరి నేరిఁదనియింపుటయొప్పగు

54 పుట.

33. ఎక్కడికేగినన్ శిశువులే నృపతుల్ కవితారసాయనం। బె
క్కడ ? కట్టలెక్కడ ? యిసీ యిటులందఱిరాజులన్—ఇందు మూఁ
డుతప్పులు. (1) ఎక్కడికి (2) ఎక్కడ యిసీ. (3) అందఱి. ఇవి యజ్ఞా
నవిలసితములే, ముందు ముందు కనుఁడు.

34. చ. కృతయుగమాది నిప్పటికి నెందఱురాజులుగారు

55 పుట.

35. ఇంతటిరాజు లేనేలేఁడు

36. ఇక్కడికిఁ బద్యముకుదిరినది. రిక్తహస్తములతో రాజుం
జూడఁగూడదు. (వ్రష్టినిగుడించి) అదుగో!—రెండుతప్పులు.

37. వర్త. ఏమయ్యా ? పిల్చినావు—ఇది నిక్కినాము జాతి
లోనిది.

38. వర్త. ఇదిగో కొనుండు—పై—

39. ఇంతమంచివారెక్కడను లేనేలేరు—పై—

40. కవి. ఏమి యెక్కడికివెళ్లినారు—పై—

41. కవి. ఇక్కడికి వచ్చినను మన దారిద్ర్యదేవత వెంబడినేవచ్చినదే—పై—

42. నాకీఫలము లక్కరలేదు—పై—

56 పుట.

43. ఏ। యాపదలేక భూమిపప్రజలందఱునుఁ సుఖమందుచుండిరి—భూమిపదలక్ష్యార్థమును "ప్రజలందఱు" అని వాచ్యముచేసి యుఁదనియక వేసిన సముచ్చయద్వయము వ్యర్థము. దీనిఁ "బునరుక్తి మాలిక" యనిచెప్పవచ్చును.

57—62 పుటలు.

44. ఇ। య్యానఘుని నిట్లొనర్చితినహా! మము నిర్వారదూరు టొప్పగుఁ—ఒప్పుగాదు. తప్పే.

45. ఉ. చక్రముకేలఁ గైకొని విశాంపతులందఱిసీయిసీయిసీ। యక్రమమంచుదూర— ఇది చామకూర వెంకన్న శిరసావహించు ప్రయోగము. దానింబట్టి యిట్టియతిచారములు పండిత సమ్మతములుకావు.

46. సహింపఁగలమా? దయయుంచు మటంటి—పై—

47. గీ. 'మీారలుండి' రనెడి కారణమ్ముననె—మీారలకుఁ బ్రథమపురుషయోగము గూడునే.

48. మాన్యత నీవంటిమేటి మానిసులేరే— 'ఇదుపో త్తమోత్తమానాం' అను సూత్రముఁ జదువుకొనునది.

49. ననుజ్ఞఁ। గొంటి నాపరమున నెందుఁ గొదువలేదు—పై

50. పోయెద దయయుంచు పురుషపుంగవ నృహరీ?—ఆగమా
న్య చకారంబుల ' కనుసూత్రము నెఱుంగునది.

51. విదు. (అట్లనేచూచి) ఓహో !—పై—

52. వ్యాసులు ప్రవేశించును—పై—

63 పుట.

53. కృష్ణు- అదేభాగీరథీతీరము. మనమందఱమును నిప్పట్ల
నప్పరమపావనియందు స్నానంబొనర్చి యమ్మహామహుని కనంతరకృ
త్యములు నెరవేర్పనుంకింప వలయునటుచయుండు. (అనిపరిక్రమింతురు.)
(గంగప్రవేశించును.) ఇట్లువీరందఱు పరిక్రమించి గంగయొద్దున కేగుట
యు గంగప్రవేశించినదనికదా యుందు(జెప్ప(బడినది. చూడుడు ! 67పు
టలో «కృష్ణు- మనమిఁక నిమ్మహాభాగునకు నుచితకృత్యములు నెర
వేర్పభాగీరథికింజని స్నానమ్ములాచరింపవలయును. (అని అందఱునుని
ష్క్రమింతురు.) ఈవాక్యముపై దానికెంత సంబంధించియున్నదో ? అం
దే గంగానిష్క్రమణ మెంతచక్కగ జరిగినదో ? కనుఁగొనుఁడు. అందే
« తండ్రీ ! విదురా ! ” యని వ్యాసుఁడు విదురవృత్తాంతమును జెప్పఁగ
డఁగుటకాయన నెవ్వరు ప్రశ్నించిరో ? తెలియుఁడు !

63—66 పుటలు.

54. ఏ। మనివగతుఁగొంతి కొడుకే। మనినిన్ను వధించె—
‹ కుంతీ ' శబ్దభవము « కొంతి ” యని వీరికిఁ దెలిసినది.

55. హరశిష్యుండైన జామదగ్న్యునికన్నన్—యతి యడవుల
పాలయ్యె. « అగ్న్య ” యనివిడదీయ నాధారమెందున్నది. ?

56. కృష్ణు. దేవి! విష్ణుపాదోద్భవి ! —నందనాశబ్దము తప్ప
నుకొన్న యాచార్యులు « ఉద్భవి ” అని వ్రాయుట వింతకాదు.

57. అదినీవు గుఱుతింపఁగలవా ?—పై—

58. ఎట్టిపాతకుల నేనిఁబవిత్రులఁ జేతువె మెట్రయిక్—పై—

59. పంచమాంకము—ఈయంకమందు చరిత్రమున్నను నాయకుఁడగు యుధిష్ఠిరుని ప్రవేశములేదు. ఇది నాటక సాంప్రదాయమును వెక్కిరించుచున్నది.

68 పుట.

60. ధామ్యులు ప్రవేశించును—ప్రథమకబళే మక్షికాపాతః.

61. అందుఁగలపాతరలక్ బెకలించి—రెండుతప్పులు.

62. యాగమునొనర్చుట : కొదువింకమీఁదటక్

63. కొదువయేమి? మరు తిచ్చెఁ గొల్లగాఁగ—శబ్దస్వరూపము తెలిసినదికాదు.

64. ఇప్పటి సుకృతమామరుద్భ్వాపాలునిది. « తప్పర్వమరుద్భ్యామ్ " అను వార్తికము తద్ధితలలోనిది. వీరు తద్ధితలుచదువనివారు. అశ్వత్థామ మరుత్తులుతద్ధి తాద్యంతాపరిజ్ఞానమునకుసాక్షులు.

69—72 పుటలు.

65. ధర్మరాజుగారి యెదుటకు—ఔపవిభక్తికజ్ఞానము సహాధ్యాయిత్వానుగుణముగానే యున్నది.

66. గృహారసంబురులగ నప్పటప్పటకి.

67. ఎక్కడేమగునో ? యెవ్వ రెదురుకొందురో ?

68. పిలువనంపింప వచ్చితి పిలుపుగొనుఁడు—ప్రేరణాద్వయము వ్యర్థము.

69. బందుగులంచుఁ బల్కితివి బందులుగారె ? సుయోధనాదులు.— ఇది వెఱ్ఱివ్యాకరణజ్ఞానము.

73 పుట.

70. బాలకుఁడవయ్యు మెచ్చంగ వచ్చునిన్ను—ఇట్టి యసందర్భవాక్యములిందు పెక్కులు!

71. బాలకుడనంచు నన్నేలగేలిసేసె?— ఇది పైదానికిఁ దోఁబుట్టువు.

72. యజనమటులుంచు మిప్పుడీ యాజిచూడు.

74—80 పుటలు.

73. చూడరమ్ము బవర మేడపొమ్ము.

74. (దృష్టినిగుడ్చి) అడుగో—పై—

75. రథమునుమాత్రము నురుముచేసినాఁడు—పై—

76. అశ్వమునుపీడి యసుగుమా? యపులకనఘ!

77. పెదవి విరచి.

78. రా। ట్రూనుఁడు లేకున్న గొదువ—పై—

79. అరయన్నైతి! తరుణినన్నెంతదూరునో? —పై—

81—92 పుటలు.

80. "పుత్రాదిచ్ఛేత్పరాజయమ్" గనుక, అరుగో తండ్రిగారు —పై—

81. భీము. ఈమె యెవరో?—పై—

82. ధర్మ. దేవి! చిగురుమాట నీవువింటివికదా?—ఇందుఁ బీఠిక మొదలు "చిగురు" అనియే యగార్థమునఁ బ్రయోగింపఁబడినది. చమత్కారాతిశయములేని యిట్టిపట్టులఁ బ్రయోజనములేక లాక్షణికార్థము సెప్పుట హాస్యాస్పదము.

83. ఇంతకు మాయిరుపురికిని రణము.

84. ఇనుగో యాశీర్వాచనము—పై—

85. ఒక్కరేకాను యినుపునను (దెళ్ళవలసినవారే—పై—

86. ఒకరిశక్తి నొకరు పరీక్షించుకొనుటకు.

87. దాచుచున్నావు.

88. ప్రదర్శింపుచుంటివి. ఇది వెంకయ్యవ్యాకరణ జ్ఞానమే.

89. నన్నక్కడికి—పై—

90. అదుగో కొమరుఁడు ఇదుగో నాథుఁడు—పై—

93—104 పుటలు.

91. ధర్మ. దేవి! యూరడిల్లుముః. ఎందేని సరిగాలేదు.

92. ఇక్కడికిఁ గొంత తేలినది—పై—

93. గీ. ఒక్కవసునంశమగు భీష్ముఁడోర్చుటకుఁ ద। రంబుగా దయ్యె మునుసమరమున మనకు । నట్టివారేగురట—ఏగురనఁగా నేడుగురుఅని యర్థము రాదనియు వసువులెనమండ్రు అనియుఁ దెలియునది.

94. క్షమాపణ కోరుకొనుము—ఇది నిందగ్రామ్యము.

95. అరిగెఁడుసంగమమున్న వెనుకర్జునుఁడు—ఆహా! సంధిజ్ఞానము!

96. నను—దేవి! అసహాయశూరునకు సహాయమెందులకు?

97. రక్కసుల బారిఁ జిక్కకుంటహాళక్కి—ఇది హాళ్లిక్కి.

98. ద్రౌప. అమ్మయ్యా! ఇక్కడికి బ్రతికితిమి.

99. హింసజరుగకుండ నెరవేరినది—పై—

100. భీము. చిన్నవాఁడైనను దాత తండ్రులపేరు నిలుపక పోలేదు.

101. అన్న రానేవచ్చుచున్నాఁడు—పై—

102. అట్టులుంచుము.

103. హా! కుక్కురుగల సభ నవమానము! పఱపఁడె?—పై—

104. అబ్బ మీకెల్లరికిని—పై—

105. ఇది శ్రీకింకవీంద్ర.

చదువరులారా! క్రమముగా విసిగి పుట కొక దోషమును మాత్రమే యీపట్టికలో వ్రాసినారము. మొదటినుండియు నాత్మస్తోత్రపరనిందాపరాయణులై నన్నయభట్టీయాద్యాంధ్రగ్రంథములఁ బఠింపకుండుటయు గాసటబీసటగాఁ జదివిన సంస్కృతవ్యాకరణంబేని సమయానుగుణముగా నుపయోగింపక పోకడఁబెట్టుకొనుటయు మేమే కవులమను నహంమతిఁ గొని కొందఱఁ బండితులఁ గేలిసేయు జగత్పూజ్యులగు "వీరలతో నేమి" యని యూరకుండుట నది యాత్మప్రభావనదృశంబే యని విఱ్ఱవీఁగుటయు వీరిగ్రంథమునం దిన్ని దోషములు గలుగుటకుఁ గారణములుగా నున్నవి. మాకవితలో నెల్లెడఁ జక్కఁగా నున్నవయ్యు నర్ధానుస్వారశకటరేఫము లొకానొకచోట లేఖకప్రమాదమ్మున వ్యత్యస్తమ్ముగాఁ బడుటయు నరయక వీరు పెడమొగమ్మున మమ్ముఁ బరిహసించినవారగుటచేతను వీరే రచించిన పూర్వశాకుంతలవిమర్శనమునందు "వ్రాయువారికి శకటరేఫ మేదియో నెచ్చట నర్ధానుస్వారములుంచవలయునో తెలిసినంగదా ముద్రాపకులు పాడుచేసినారని వ్రాసికొనుట. ముద్రాపకులు మనము వ్రాసి యిచ్చిన యక్షరములను గొంచె మెచ్చుతగ్గుగఁ గూర్తురుగాని శకటరేఫముల

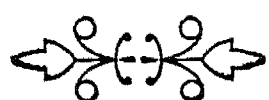
ను, అర్ధానుస్వారములను మనమున్న గ్రామముననే నిలువనీయమ నువారి వ్రాఁతలో నెక్కడనుండిసంపాదింతురు? “తెనుఁగు” ఇంచర్ధబిందు వేలలేదో? “ఆరంకములు” ఇటశకట రేఫ మెందులకుండదో?” అని వ్రాసి యందుఁ దమకుఁ గల యసాధారణపాండిత్యమును వెల్లడించి నవారగుటచేతను నింకు గురురేఫార్ధబిందుభ్రంశములు పెక్కులు సూపఁబడినవి. అవియును దక్కిన చ్యుతసంస్కారదోషములునిం దేకాక వీరిలో రెండవకవిచే వ్రాయఁబడిన పాండవజననప్రవాసాదులయం దు నెక్కుతీరుగ నేయున్నవి. పండితులు పరికింతురుగాక! పూర్వ శాకుంతలవిమర్శనమునం దే వీరు “ఇవి యచ్చుతప్పులు కాఁగూడదా? అని తాము శంకింపవచ్చును. అందులకు సమాధానము వినుఁడు. ఏదేని యొక పద మనేకస్థలములయం దొకతీరున నచ్చులోఁ దప్పు పడదు. అనేకస్థలముల ననేకవిధములుగాఁ దప్పుపడినచో నచ్చుపొరపాటని మనము నిర్ణయింపవలయును. ఇదిగాక శుద్ధాశుద్ధపత్రికయున్నది గదా? అందేలదిద్దలే” దని వ్రాసినవారగుటచేతను, శుద్ధపత్రికయం దుఁ దెలిసినంతవఱకు “23-2 గుగా- గుఁగా, 44-17 మర్ధిం-మర్థిం” అని ద్వితీయచతుర్థవర్ణవ్యత్యాసమును నర్ధానుస్వారాదికమును స వరించుకొనియున్నవా రేయగుటచేతను నేఁడు వేఱొక లాగునఁ జెప్ప సాహసింపరని తలంచెదము.

పాండవజనన, ప్రవా, సాశ్వమేధములు మూఁడును కథాప్రవచనమాత్రవిశ్రాంతములై నాటకలక్షణమున కందక, సంస్కృతాంధ్ర వ్యాకరణములకు లోఁగక పాణిగృహీతాప్రబంధమువలె యథేచ్ఛావిహారములై యున్నవి. మొదటికవి పాండవవిజయము కథాసంవిధానమునందు రాజశేఖరబాలరామాయణము ననుసరించియు యతిప్రాస భావార్థకల్పనములందు నాంధ్రభారతవేదము ననుగమించియు వ్రా

యఁబడినదగుట బాగుగనేయున్నది. కాని పునర్ముద్రణమునందు దోసములఁ దొలంగించుటకు బదులు నిర్హేతుకముగాఁ గొన్ని యంకములు విడఁగొట్టియుఁ గొన్నియంకములు గలిపియుఁ గొంత పూరించియుఁ జెఱుపఁబడినదగుటచే నదియు నిట్టి దుస్థితికే వచ్చినది. కాన నీ శతఘ్నిచే బాలరామాయణముద్రారాక్షసమృచ్ఛకటికరూపకములు దక్క తక్కిన వీరి నాటకములన్నియుఁ బ్రత్యాఖ్యాతములయ్యె నని చెప్పనొప్పును. మొదటికవి బుద్ధచరిత్రాదిగ్రంథములందు నిందుఁ జెప్పినదోసములు గానరావు గాని యాయన పుస్తకముల వేఱొకతెరగతి తప్పులు గానవచ్చుచున్నవి. కాన నాకవి గ్రంథములందలి యొప్పులచే నీయన తప్పులుగాని యీకవి గ్రంథములందలి యొప్పులచే నాయనతప్పులుగాని ప్రత్యాహతములు కానేరవు. దుర్ణయాదిదుష్టములకు శేఖరాదిగ్రంథములఁ జదువమి నెవ్వరో సమాధానములు వ్రాసిన నవి మఱింత యజ్ఞానమునే వెల్లడించును. కొన్ని యెట్లో సమాహితములైనను గోమయపాయసీయన్యాయమునఁ బరిహాసాస్పదములే యగును. వేయేల? మేము చూపిన దోషములలో నొక్కటియైనఁ దిప్ప శక్యముకాదు.

చ. తిరుపతివేంకటేశ్వరుల తిక్కటమక్కటనాటకమ్ములన్
దొరలినయట్టిదోసములు తొంబదితొమ్మిదియున్న, వవ్వి యెవ్వరు పనిమాలి దిద్ది యిడవత్తురు? మేము కథాప్రసక్తి దత్సరణి యొకింత సూపితిమి సర్వమునిట్లె యెఱుంగఁగాఁ దగున్.

ఇది శ్రీవేంకటరామకృష్ణప్రియుక్తమగు శతఘ్ని
తృతీయగుళిక.

పీఠిక.

" ఏ దేశము మీకు సమ్మతము ?" అని వ్రాయించిన చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు " హూలెంపు!" అను మాటమీఁద మాగ్రామమునకు దయచేసి యీక్రిందిచర్య సంతయు నడపిరి. ఇందసత్యలేశముగాని, యతిశయోక్తిగాని, లేదనుట కిందుఁ బేర్కొనఁబడిన విద్వచ్ఛేఖరులే సాక్షులు. కవిసమయసిద్ధమగు నేకవచనప్రయోగాదిక మిందుఁ గలదు. పండితులకది హర్షదాయక మగుననియే తలంచెదను.

శృంగభంగము.

క. నారాయణునకు గురునకు
భారతకవయితకు వ్యాసపండితునకు జో
హారు లొనరించి కవితా
భారతికిన్ మ్రొక్కి జయముఁ బఠియింపఁదగున్.

మ. ప్రశమం బబ్బ విరోధికృత్సమ మహావైశాఖశుద్ధత్రయో
దశినాఁ డిర్వురుబందువుల్ నడుపఁ బత్రిగ్రంథ దుర్లేఖలన్
దశలోనం గదియించి వేంకటకవీంద్రశ్రోత్రియే తెంచె దు
ర్యశముం బాపుకొనంగ గెల్వుగొనఁ గారావల్లి మత్పల్లికిన్.

వ. అట్లు బహుపండితమండితంబును ; కృష్ణకవినివాస గ్రామంబు;

నగు కాఁకరపర్తికిఁ గటూహాథుండై యరుగుదెంచి సంపన్నుఁడును, బంధుగునగు నొక్కగృహస్థునియింట విడిసి యిష్టాన్నసంతృప్తుండును సుఖశయితుండు నయి——

ఉ. కాఁకరపర్తిపండితశిఖామణి మండలి వేలువేలు నా
లోకన మాచరించి, తమలోపము లేదని తెల్పి, రాముపై
వాకొనినాఁడ గీరతము వచ్చి వినుండని పిల్చి, యొక్కను
శ్లోకుని సాధమెక్కి తనశ్లోకములం బఠియించు నత్తఱిన్

ఉ. వ్యాసకవీశ్వరుం డలఁతివాఁడని, కబ్బములోన నేడ నా
తోసరివారు లేరనియుఁ దోఁచినరీతిఁ బ్రగల్భమాట రా
గానభవారు సైచి రది కణః కఠోరమె యైన బంధుతం
జేసి, విడంబముల్ మఱియుఁ జెప్పఁగ సాగె నతండు వేప్రిల్మ్రడిన్.

చ. పలువుర వేంకటేశ్వరుఁడె పార్థనఁ బిల్చెఁదనంతఁ; గొందఱన్
బిలిచెను దత్సభాపతియుఁ బిల్వఁగలేదొక రైనఁ గృష్ణు; న
బ్బలి ననుఁ బిల్వఁబంచెనె? సభాపతిగారన, దూఁత లేదనన్
గలహము నాత్మనెంచికవిగండరగండఁడు రాఁడు మేడకున్.

వ. వెండియు గీరతాభ్యాఖ్యానమునందు "గురువులతోడంగూడియేని జఱుంపరండ" ను నర్థముగల యొకవికత్థనవాక్యముం జదువుచు నెదుట బృహస్పతిబోనివాని నారాయణబుధేంద్రుంగని వెఱచఱచి

చ. ఎఱుఁగనుమీమహత్త్వ మిదమిద్ధమటంచును, దెల్లమయ్యెనేఁ
బొరపడి రజ్జులాడితిని, పోఁడిమి గల్గిన రామకృష్ణులన్
గురువులతోడఁ గయ్యమునకుం జనుదెండని తప్పవ్రాసితిన్
శరణది తీసివైతు నని చల్లగ దాఁటె యథార్థభాషలన్.

ఉ. మేకుబిగింపుగర్వమును, మేలగు నీశ్వరవేరుగర్వముల్,
గేకలమందలింపనెడుగర్వము, జీలుగుబెండుగర్వముల్,

స్తోకము శాంతిగిర్వముని, జొప్పడువాసినిగన్నగిర్వముస్,
గాఁకరపతిఁగిర్వమును గైకొని పాడె నతండు వేడుకన్.

క. కల్లరివారలజాబుల
నల్లరిపద్దెముల గీరతాక్షేపములో,
బొల్లుల నుల్లాసంబునఁ
గొల్లలుగా నతఁడు విబుధకోటికి వినిచెన్.

వ. అంత దివాకరుం డస్తాద్రి కేగుటయు నాఁటికిఁ గొలువు సాలించి యందఱుఁ దమతమవిడిదలకుం జనిరి, వేంకటేశ్వరుండును నిజనివాసంబున కరిగి కతిపయసుహృజ్జనపరివృతుం డై "కృష్ణకవిబీరమ్ము గలాఁడేని యెల్లి నాతో నవధానము సేయఁగూడు" ననియు, "నేటికొల్వున నారాయణబుధున్ క్షమింపఁగోరుట వినయార్థం" బనియునిచ్ఛానురూపమ్ముగఁ బద్దులాడుటయు నదియెల్ల నాప్తముఖమ్మునం దెలిసి శ్రీనారాయణబుధేంద్రుండు కృష్ణకవి రావించి యిట్లనియె.

ఉ. వింటివె? రామకృష్ణ! మన వేంకటశాస్త్రివచోనిరూఢి, న
ట్లింటికి నేగివెండియును నెప్పటిమాటయె యాడుచున్న వాఁ
డంట! యెదుర్ప మీనృపునియానతి యున్నదియొక్కొ? నాఁగ, నా
దంట భవన్నియుక్తి నవధాన మొనర్పఁగ మెచ్చు ద్రేఁడనెన్.

వ. క్రమమ్మున నా రేయి గడచనుటయు మఱుచటినాఁడు పూర్వాహ్ణమ్మునందు.

సీ. అగ్రహారికుఁడు విద్యాధికుండు సుగుణ
శాలి సుందరరామ శాస్త్రిగారు
ఘనకీర్తిఁ హింతకారిణినిగురుండును సాధు
మత్తి వ్యాసలింగపండితుఁడుగారు

ధవళాద్రిలో నుపాధ్యాయుండు సౌభ్రాత్ర
శాలి సీతారామశాస్త్రిగారు

గానవిద్యను బేరుగలవాఁడు చర్లాబ్ధి
చంద్రుండు లక్ష్మణశాస్త్రిగారు

వేదులాన్వయవార్ధి విమలశీతాంశుఁడు
సూర్యనారాయణసూరిగారు

అవధాని సంస్కృతాంధ్రాఖ్యాయి కాకర్ల
సూర్యనారాయణ సూరిగారు

తుని రాజుగారియుద్యోగి పండితపుర
స్సరుఁడు బ్రహ్మానందశాస్త్రిగారు

చళ్ళపిళ్ళాన్వయసాగరేందువు కవి
శశి చిన్న వేంకటశాస్త్రిగారు

సంస్కృతసత్కలాశాలలో నొజ్జ స
జ్జనసుతమతి రామశాస్త్రిగారు

సాహిత్యధనుఁడు శాస్త్రప్రసక్తుండఖి
జాతుఁడు వేంకటశాస్త్రిగారు.

మఱియుఁ బండితులును గవుల్ మఱియు ఘనులుఁ
బిన్నలును బెద్దలును గూడియున్న సభను
చళ్ళపిళ్ళ వేంకటకవీశ్వరుఁడుగారు
గిరతము విప్పి వెండియుఁ గేలిసేయ.

వ. కతిపయచ్ఛాత్రసహితుండై యాసభావేదికకు విచ్చేసియున్న నా
రాయణబుధేంద్రుండది సహింపఁజాలక సముచితభాషణమ్ముల
వేంకటేశ్వరు గిరతపాఠమ్ము నాఁగి.

ఉ. మీరు రచించుచిత్రముల మీఱి రచించును గృష్ణశాస్త్రి నా
కూరిమిశిష్యుఁ ; డెచ్చటనొ గొప్పలు సెప్పుదు రేమికార్యమో ?
పోరుఁడి యాతనిం బిలువఁబుత్తు నటంచు గురుండు వల్క నా
ధీరుఁ డిఁకేమి సెప్పుదును దెత్తెతె పెప్పెపె మెమ్మెమే యనెన్.

క. ఎవియో బీరము లాడిన
నవధానము సేయఁ గృష్ణు డరుదేఁడు యశం
బవల సుసాథం బనుమతిఁ
గవి వేంకటశాస్త్రి రేయి గరువము సూపెన్.

చ. తిరుపతిశాస్త్రి వచ్చునెడఁ దీర్పరి యాతఁడు సేయుఁగాని నే
మఱచితి నేమెఱుంగ ననుమాట యిదేమిటి ? నిన్న రేయి యే
పురుషుఁడయేని కృష్ణకవి పోరెడివాఁడని యంటిరంట ; నా
నురకయ పల్కినాఁడ నని యోడినతెంపు వచించె నద్దిరా !

ఉ. వారలలోనఁ గృష్ణకవివర్యుఁడు మాద్వయమందు నేనెపో
ధీరుఁడనంచు నెల్లరకుఁ దెల్పుచునుందురుగాన నిర్వురున్
బోరుఁడు మీవధానములపోఁడిమిఁ జూతుమటంచుఁ బల్క నా
నేరుపుకాఁడు మాటిడఁడు నివ్వెఱఁజెందఁగ సభ్యులందఱున్.

శా. నాకున్ శిష్యుఁడు రామశాస్త్రికవి కొన్నాళ్లేము మీచెంత నే
దో కాలక్షయ మాచరించుటయు నోహో శిష్యుఁడం చెప్పుడున్
మీకబ్బమ్ములఁ జెప్పుకొందు రది మేల్మికౌనె ? మీరెట్టులా
శ్రీకృష్ణున్ గవిరాజుఁ జెప్ప ? రన నిస్సీ ? మాటరా దచ్చటన్.

వ. అంత.

ఉ. కౌముదిఁ జేతఁబట్టి నయగారపుమాటల రామశాస్త్రి మీ
రేమి యెఱుంగువారో ? యిపు డించుక సెప్పుఁడటంచు వేఁడఁగా

నామహనీయమూర్తి యదియంతయు విస్మృత మయ్యె నిప్పుడే
నేమియుఁ జెప్పలే ననియె నెల్లరు విజ్ఞులు బిట్టు నవ్వఁగన్.

ఉ. వ్యాకరణమ్మునన్ గెలుతు వాదమునం దని రిత్తపద్దెముల్
గోఁకి ; యిదేమి ? నేఁడిటులు కొంచెము లేదని నిక్కమాటల్
నాకు సతీర్థ్యు లాకవులు, నన్గదివింపఁగ లేనిమీారెటుల్
వాకొననేర్తు రావిబుధవర్యులయొద్ద ; విడంబ మేటికిన్.—

ఉ. కౌముది సెప్పఁడం చడుగఁగా మఱివేదులరామశాస్త్రి ; య
ప్డామహితుండు పుస్తకము నంది పదంపడి కొంత సూచియ
య్యా ! మతిలేదు విస్మృతమె యయ్యెను సర్వము చెప్పలేను న
న్నేమనియాడువార లిఁక, నింత నిజంబనె వెల్లవోవుచున్.

చ. సరగున రామశాస్త్రియుఁ బ్రశంస యొనర్పఁగఁ జెప్ప నేరమిన్
గిఱుదయి యాకవీశ్వరుఁడు క్రిందులు మీాఁదులు సూచుచున్నచో
గురుఁడిటు వల్కె శబ్దకృతిఁగూడ నెఱుంగనియట్టివార ల
బ్బిరుదులు వ్రాయనే మనినఁ జెప్పెపె మెమ్మమె చెప్పలేననెన్.

ఉ. తామువచింపఁగావలెఁ బ్రతాపచరిత్రముఁ దెచ్చినాఁడ నిం
దేమి పఠింపఁజేయుదురో ! యిప్డని రామబుధుండు వల్కఁగా
నామహనీయుఁడున్ దిరుపతయ్యకవీంద్రుఁడు గాని యిందు నే
నేమియుఁ జెప్పఁజాల ననియెన్, నిజమాడినఁ దప్పులేదుగా ?

చ. పెరుఁగును బువ్వయున్ మెసవి పెద్దసహోదరుఁ డోడఁగొంచు స
త్వరముగ వత్తునందనుక తాళుము నిల్వుమటన్న బచ్చునాఁ
దిరుపతివెంటరా నరుగుదెంచెద శ్రావణమాసమందు నే
మరల బలమ్ము మీఱ, నన మాఱ్కొని బుచ్చివధాని యిట్లనెన్.

చ. తలనరియంగ వారలను దాతలుదంద్రులతాతలై మఱిన్
గలహము సేయవచ్చెదరుగాని, యిదిట్లిపుడయ్యెఁ జాలు లెం

డలయిక నంద నేమిటికి? నల్కవహింపకుఁ డింక మీఁద మీ
బలమును వారిశక్తియును బాహ్యములయ్యె జగమ్ము మెచ్చగన్.

వ. ఇట్లు పరాజితుండగుటయు నొకసభ్యుండు లేచి:—

ఉ. వ్యాసకవీంద్రుఁ డింతయనువాఁడవె ? నీవును బట్టుపద్దెముల్
జేసినయంతమాత్రమునఁ జెల్లెనె ? యాయన తేరిచూడ నీ
కూనుకవిత్వ మెంత ? యిదిగో వనలోగితి ; కారవేల్లకున్
మీసము లప్పగించి చనుమీ ! యిఁక మాటలువేయు నేటికిన్.

క. ఘనులు శిరసావహించెదు
సనర్ఘ రాఘవముఁ దూలనాడెదు దానిన్
గనుఁగొని నీయిష్టమువ
చ్చిన దొకపద్దెమ్ము విప్పి చెప్పంగలవే ?

వ. అనియుల్లంబుచ్చిపోనాడె నిట్లుకొలువు ముగియుటయు దుండగీలగు
బాలకులు కొందఱు కరతాళంబులు వైచిరి. మధ్యాహ్నం బగుట
యు నెల్లరు భోజనమ్ములకై తమతమ నెలవులకుం జనిరి. వేంక
టకవిందు్రిడును:—

చ. స్థిరపడి ప్రశ్న కుత్తరముఁ జెప్పఁగ నేరక కుట్టవారల
ల్లరి యొనరించిరంచు నపలాపము సేసెడునంట బాపురే !
గురుఁడును కట్ల, శిష్యులను గుట్టలు, నూటికి నెంచిచూడఁగా
నిరువదియెన్మిదేడులకు నెక్కుడుప్రాయము లేద యేరికిన్.

వ వెండియు సాయాహ్నమ్మునందు సీతారామశాస్త్రి గౌరీపతిశాస్త్రి
పురస్సరులగు బుధేందు్రిలు కొలువైయుండ సతీర్థ్యసంఘమ్ముతో
నల్లమరాజు రామబుధుం డచ్చటికి విచ్చేసి వేంకటకవివరు నుపల
క్షించి « పూర్వాహ్ణమ్మున వారందఱు దూయఁబట్టుకొనుట నేన

ట్లంటి వని పల్కిరఁట, నిక్కంబే" యనుటయు, నక్కవివరే
ణ్యుండును నది యథార్థమ్ముకాదని ప్రతిపాదించె నంత మఱియు
నొకప్రధానచ్ఛాత్రుఁ డయ్యైపండితుల సాక్షులుగాఁ బలికె:—

మ. అవధానమ్మునయందు, వ్యాకరణమం దధ్యాపనమ్మందు, నే
వివిధప్రక్రియలందు, మీకుఁగలప్రావీణ్యంబు సూపింపుఁడీ
వ్యవధాన మ్మిఁక లేదు కృష్ణుఁడిదిగో వచ్చెన్ బుధా! యన్న న
క్కవి పూర్వోక్తమె నిర్వచించెను వినంగాఁ బండితుల్ వెండియున్

చ. కల్లలు వల్కినార లని గ్రంథములన్ లిఖియింప నేలొకో?
కొల్లలుగాఁగ దోషములఁ గోవిదులొప్పిన వాని వ్రాసి నా
రెల్లడఁ జిమ్ముచుండి, రవియేబుధుఁడున్ గనియుండుఁ, గాదనన్
జెల్లునె? వాని దిద్దుకొనఁ జేఁదె? యథార్థము తామెఱుంగరే?

ఉ. వారు శతఘ్ని వ్రాసిన వవార్యములోటను దిద్దుకొందుమం
చీరు వచించినారుగద? యిన్ని యబద్ధము లున్నగ్రంథ మె
వ్వారలు సూచి యాడ, రిఁక వారలగ్రంథము మీఁద నెవ్వియో
దూఱులువ్రాసి నార లవిదోసములే? ధర గొడ్డు వోయెనే?

వ. కాదేని ముఖాముఖి వాదించి సాధించుకొనుం డనుటయు నాకవి
శేఖరుండందుల కియ్యకొనక:—

ఉ. తిరుపతిశాస్త్రి పల్కఁబడెఁ దిర్పతియంచును రామశాస్త్రిచేఁ
బరపతినిల్ప నేనిటకు వచ్చితి, దప్పదికాదొకో? యనన్
సరసులు సభ్యు లిట్లనిరి చాలును వేంకటరామశాస్త్రి నా
తిరుపతిరామయా! యనినఁ దీఁగదె? తిర్పతి దిర్పతీ! యనన్.

ఉ. వేంకటరామకృష్ణకవివీరులు రిత్తలు వ్రాసిరంచు మీ
రంకము సేసినారలటయయ్య! యథేచ్ఛగ, నెందు మీకు శ్రీ

కింకవిరాజమత్త గజకేసరినామము నెవ్వఁడిచ్చి నా
డింక వచింపుఁడన్న, నది యేను ధరించితిమంచుఁ జెప్పనో
వేంకట నేత ! వారినన వేడ్కయె ? మే! లనిరెల్లవారలున్.

వ. అట్లు సభముగియుటయు నాఁటిరాత్రి వేంకటకవీంద్రుండు భాష్య
కారబుధేంద్రుం గని యెల్లెని సంధినడపుఁ డనికోరి వేకువకడలేచి
సబంధుండై తమగ్రామమ్మునకు విచ్చేసె, నంతనిక్కడఁ బౌరులు.

గీ. శతవధానముఁజేయఁగఁజాలనన్న, యతనికింతవిడంబ మే మనెడువారు
కౌముదిమఱచిపోయినఘనున కింత, యల్లరింజేయ నేమిటికనెడువారు

ఉ. తారె శతావధానులఁట ! తక్కినవారలు పేరు పెట్టుకొ
న్నారఁట! లోకమందుఁ గవినాయకు లందఱు జన్మిదమ్ములో
వారఁట! రండు పొండులఁట వహ్వారె! క్రీంవిడనాడి యాడున
బ్బీరము లన్నియున్ ముగియఁ జెప్పెపెమెమ్మెమె యయ్యె నేఁటికిన్.

ఉ. తారును కృష్ణుఁడున్ శతవధానము సేయఁగ మెత్తుమన్నచో
నేరనటంచు నిబ్బడిగ నిక్కము వేంకటశాస్త్రి చెప్పె, నిం
కారయ నెన్నియెన్ని యయథార్థము లాడిన నేమియయ్యెడున్
బీరముపోయె, గీరతముపిప్పియె సారములేదు దానిలోన్.

వ. అనిచెప్పుకొనసాగిరి.

ఉ. శౌర్యముగల్గువాఁ డనిప్రజల్ జయవెట్టగ దన్నుసింగమం
చార్యులు నవ్వ లేళ్లనుచునన్యులఁ జెప్పిన కల్లరీఁడె దో
ర్వీర్యముసూపు చెళ్లపిళ్లవేంకటశాస్త్రిది మేఁకపోతుగాం
భీర్యమటంచు నెల్లరకు వెల్లడియయ్యె ; నిఁకేమికావలెన్

ఫలితార్థము.

చ. వినుకలి గిల్లికయ్యమును బెట్టిన వేంకటశాస్త్రి యోడిపో
యెను, గురుపాదభక్తుఁ డగుకృష్ణునకున్ జయమబ్బె నింకమీఁ
దను జెళ్లపిళ్ల వేంకటవధాని యెదేనియు వ్రాయ వారితోఁ
బెనఁగఁగ రామకృష్ణకవివీరులకుం బనిలే దొకింతయున్.

By

CHERLA VENKATACHALAPATI
SASTRI,
KAKARAPARTI.

శృంగభంగము.

సత్యసందేశము.

మొదటిసర్గము.

వేదమూర్తులు దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిగారికి.

క. చూచితివి శృంగభంగము
చూచినదానికి ఫలమ్ము ♦ సూపట్టదు నా
కీఁచురవమ్మది నీ వా
చాచాతుర్యమ్ముఁ గంటె ♦ సంతసమొనఁగుఁగ.

చ. సరసులు పండితోత్తరులు ♦ సభ్యులు సూచుచునుండ నిచ్చటఁ
జరిగిన వేంకటేశ్వరు పరి ♦ సంగము సర్వమువ్రాసినాఁడ ద
బ్బరలలిఖింపలే; దతని ♦ పై నభిమానము లేకపోవలే;
దరయక తూలనాడె దక ♦ టా! వికటంబుగ; నెట్టివాఁడవో?

ఆ. వె. జరిగినంత వట్టు ♦ సత్యమ్ము వ్రాయఁగాఁ
గొంకనేల మాకు ♦ జంకనేల?
ఓడి లేదటంచు ♦ నోరులతోఁ జెప్పఁగాఁ
గొంకవలయు నతఁడు ♦ జంకవలయు.

సీ. అవధానమొనరింపు ♦ మని కోరనావల్లఁ
గాదన్నమాట ని ♦ క్కంబుగాదొ?
శబ్దశాస్త్రి పరిశం ♦ సయొనర్పుమన నాకు
జ్ఞప్తిలేదనుట ని ♦ క్కంబుగాదొ?
చదివింపుము ప్రతాప ♦ చరితమ్ము నా నద్ది
యనధీతమనుట త ♦ థ్యమ్ముగాదొ?
నారాయణ బుధేంద్రు ♦ నాతప్పు సైరింపుఁ
డని వేడుకొనుట త ♦ థ్యమ్ముగాదొ?

ఓడితినటంచుఁ జెప్పిన ♦ నొక్కపెట్ట
వినినవారలుదన్ను న ♦ వ్వెదరటంచు
సిగ్గుచే నాతఁడేమేమొ ♦ సెప్పఁబోలు
నిందు నిక్కంబుగాని దిం ♦ కేదిగలదు?

ఉ. చుక్కలురాలనేల రవి ♦ సోములపోకడ మాఱనేల న
ల్దిక్కులుగూలనేల జల ♦ ధిజ్వాలనంబుబుకంగనేల యీ
పక్కి కవీశ్వరుంగెలువ ♦ బాలకులేగద దిట్టలైరి నీ
మక్కువమాటలున్ బయిసి ♦ మాలినవారిఁతలు గట్టిపెట్టుమా.

ఉ. పేరిలిసఁ గీర్తిఁబొందదొక్కో ♦ పెప్పెపె మెమ్మెమె యన్నగీర్తిరాఁ
జాలునొక్కోవిడంబములు ♦ సల్పి పరాజితుఁడైన యాతఁడే
మాలనొడాఁగ నీవతని ♦ బూసికొనన్ ఫలమేమి సెప్పుమా
దూలయిదేల నీకు విబు ♦ ధుల్ పరిహాసముసేయరే నినున్.

క. తిరుపతిశాస్త్రి! వేంకట
పరివృద్ధునకు బంధుమిత్రి ♦ పండితసభలో
జరిగినది శృంగభంగము
జరిగినదానికి నిఁకన్ వి ♦ చారంబేలా?

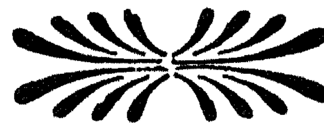
చ. ఎఱుఁగవు దూరమందునికి ♦ నిచ్చటివృత్తమసత్యమంచు వే
గిరపడివారియుచుంటి విది ♦ కేవలసాహసమందురి వేంకటే
శ్వరకవి చందురినొక్కరుని ♦ జాటుగఁబిల్చిగొణుంగు మంతయున్
గరబదరమ్ముగా నెఱుఁగ ♦ గాదననేరఁడతండు సత్యమున్.

క. చుట్టముపఁ జూడవచ్చిన
యట్టియతని కిచటఁ ♦ జెట్టలాడఁగనేలా?
దిట్టుఁడగునేని చప్పుటఁ
గొట్టక వెనుదీయనేలొ ♦ కో? చెప్పఁగదే!

ఉ. వేంకటశాస్త్రి గీరతక ♦ విత్త్వపవిత్రిత కీర్తియెచ్చటన్
బింకములాడు వాఁడిచట ♦ బీరముతోరము డించియేగి యీ
వంకకుఁ జూడకుండె ; బల ♦ వంతుఁడ నేనని బూకరించి నీ
వింకను రిత్తయుత్తరము ♦ లేటికివ్రాసెద వూరకుండుమీ.

క. ఓరిమిగల్గినవాఁడవు
సారాచారుఁడవు ♦ నీవు సైతమయారే !
నీరాము నేనయనుచుం
బోరాటము వెంచెదేల ♦ ప్రో ది. తి. శాస్త్రీ!

ఉ. వీరకవిప్రవేకుఁడగు ♦ వేంకటనాయకుఁ డేగుదెంచి మా
యూరనెదెద్దిసల్పె నది ♦ యున్నదియున్నటులే లిఖించితిన్
వారునుమీరునున్ మనసు ♦ వచ్చినయట్టులు గుద్దులాడుఁడె
వ్వారికి మీవిచారము వి ♦ వాదము మోదమె బాంధవాళికిన్.

సత్యసందేశము.

రెండవసర్గము.

ఉ. కాకరపత్రికలో నటులు ♦ గర్వముసర్వము ద్రావనేగి నీ
వేకరణిం దెగించి తల ♦ యెత్తికొనంగఁదలంచి తెందునో
దాఁకొని యద్దియంతయును ♦ దబ్బరయబ్బురమంచు వెండియున్
లేకయొకండు వ్రాసియవ ♦ లేపముసూపెదు వేంకటేశ్వరా!

ఉ. దుర్భరమాపరాభవము ♦ దోయిడిమాటలఁ గొల్ల వెట్టఁగా
నిర్భయవృత్తిఁబూని మఱి ♦ నీవు లిఖించినయట్టిలేఖలో
నర్భకులేమిసేయఁగల ♦ రంచు వచించెద వట్టులైన నీ
కార్భటియింతయేమిటికి ♦ హా యిదియెవ్వరువిన్న నవ్వరే.

చ. పలువురు పండితోత్తముల ♦ పజ్జపరాభవమందియేగి యా
వలనను గొట్టవచ్చిరని ♦ పల్కఁగనోరెటు లాడెనోయి? యీ
పెలుచనికాఱులేయనృత ♦ పిష్టమునూఱుటగాదటోయి? నీ
తెలివియుఁ దేటయుంబ్రజకుఁ ♦ దెల్లములయ్యె నిఁకేలడంబముల్.

ఉ. జంకనివాఁడవేని తెర ♦ చాటున డాఁగఁగనేల? నీదు శ్రీ
కింకవిరాజమత్తగజ ♦ కేసరినామములోఁగనేల? నీ
పొంకముబింకమున్ గెలుపు ♦ పోడిమియుంగనుఁ గొంటిమింకనున్
అంకెలువేయ నేమిటికి ♦ అంతులుగంతులు సాగివచ్చునే?

ఉ. పాపము! నీమదింగలుగు ♦ భావమువెల్లడిసేసినాఁడ వీ
వోపఁగలేమి నిక్కమని ♦ యొప్పితి వంతియచాలుమాకు; నీ
వీపయిఁ గొట్టవచ్చిరది ♦ యెల్లనబద్ధమటంచుఁ జెప్పుకో
లోపములేదు లే వెడఁగ ♦ లోకులుకొందఱు నమ్మకున్నచోన్.

సీ. ధర్మాత్ముఁడైన నీ ♦ తారామవిబుధుఁడౌ
ననిమెచ్చి చిఱునవ్వు ♦ కొనుటచాలు
శ్రీత్రిమాళ్లి రతిగారి ♦ పతిశాస్త్రి యిదివోలు
నని హాసరమ్యాస్యుఁ ♦ డౌట చాలు
సన్నుతాచారుండు ♦ చిన్న వేంకటశాస్త్రి
తనలోని దానను ♦ కొనుట చాలు
పక్షపాతము కల్మి ♦ బైకిఁ జెప్పకయున్న
వీరరాజయ్యాది ♦ వినుటచాలు
కాశికాపురికేనవచ్చుఁ ♦ గారవల్లి
పండితులు సమదర్శనుల్ ♦ బంధుగులును
గొట్టువచ్చిరటంచు నీ ♦ వట్టిచెప్ప
నెవ్వరో నమ్మరేని మా ♦ కేమిలోటు?
గీ. తొలుతఁ దిరుపతి చొక్కాయఁ ♦ దొడుగనేమి?
పిదప నాచార్య నడ్డుగాఁ ♦ బెట్టనేమి?
మొదటినుండియు నీపేరు ♦ మూలఁబెట్ట
నెద్దికారణమో వచి ♦ యింపు మయ్య!
చ. అరమరయింతలేక సమ ♦ యానుగుణంబుగ మాటలాడఁగా
వెరవరివాదుప్రాయి బుధ ♦ వీధులుద్రొక్కిన వాఁడవేకదా?
తిరుపతిపేరువెట్టుకొని ♦ తెయ్యకలాడెదవేల తొంటినీ
బిరుదు తనమ్మగుంటువడి ♦ పెప్పెపె మెమ్మెమెతోడఁ బోయెనే.
చ. తిరుపతిపేరఁ గచ్చియను ♦ దెచ్చినవాఁడవు నీవయాటమై
మఱచి యథాయథేచ్ఛము వి ♦ మర్శనువీవలిఖించియుంట సం
బరపడి వెఱ్ఱిగీరతము ♦ వ్రాసెడువాఁడవు నీవయాటనిఁ
దఱిమిన నీదునెచ్చెలి ప్రి ♦ థానని బర్హ్మణనీతినోడఁడే?

ఉ. నీయపకీర్తి కజ్జలము ♦ నిల్పఁగనే మహానీయుఁడాడఁగా
నేయెడనుద్భవించినదొ ? ♦ యీశ్వరవేరనుదివ్యార్థకం
బాయెభవద్ధృధాంధ్యమడు ♦ గంటఁగవెల్గెను గారవల్లిఁగో
జేయనకింకనీవెడఁగు ♦ సిగ్గిలకున్నదదేమి పగ్గెయో ?

ఉ. సంధిమొనర్ప వచ్చియును ♦ జక్కనిసేఁతలుసేయవైతి దు
ర్గంధముగల్గియుండియును ♦ గయ్యముసేయఁగఁ జాలవైతి హృ
ద్బంధురసామ నస్యపరి ♦ పాటిగనుంగొనరానియట్టి నీ
బంధువిరోధి నామమది ♦ బైటికివచ్చెఁ గదయ్య నేటికిన్.

శా. నీజెండాఁ దెగవ్రేయనెంచరు, నినున్ ♦ నిందింపఁగాఁబోరు, నీ
గాజుల్ వాటినయట్టి పుస్తకములన్ ♦ ఖండింపఁగాఁబోరు, నీ
రాజుంజూడరు, రామకృష్ణకవులౌ ♦ రా ! నీవు నన్నోజగాఁ
బూజల్ సేయరటంచుఁ గొంచెపుమతిం ♦ బోరాటముంబెంచెదే?

చర్ల వేంకటాచలపతిశాస్త్రి.

ఇందలిసారము.

ఉ. గీరతదుష్క్రియాధిగత ♦ కిల్బిషపూర్ణపదార్ణవుండవై
వారునువీరునుం గలసి ♦ వచ్చినరండని బూకరింతువా
హా! రమణీయ ; మెంతటి మ ♦ హాకవివాదువు? మిమ్ముగెల్వఁగ
వీరునువారునేల ? కవి ♦ వీరుఁడుకృష్ణుఁడొకండుసాలఁడో.

ఉ. బీరముతోరముల్ విఱుగఁ ♦ బెప్పెపెమెమ్మెమెయంచుఁ బోయిన్
వూరకయుండలేక, విక ♦ యుత్తరముల్ లిఖియించిపంపెదీ
హీ ! రహిమెంత ! పీఠపురి ♦ నీశ్వరవేల్పున్ వసించువారు నీ
యూరును బేరునుం జెఱిచి ♦ "హహూష్" నితో లెద రేగివ్రాలుమీ

